

Vojnové programovanie: Projekt propagandy a vojna v Iraku¹

//War Programming: The Propaganda Project and the Iraq War

David L. Altheide²

Jennifer N. Grimes

Arizona State University

Preklad: Alexander Plencner, Magdaléna Ungerová

Invázia do Iraku sa pred americkým národom ospravedlňovala sofistikovanou propagandistickou kampaňou, ktorá odzrkadľovala víziu novej zahraničnej politiky istého think tanku. Prvým cieľom tohto článku je teoreticky zargumentovať taký spôsob analýzy moderných propagandistických kampaní, ktorý ich chápe ako súčasť masmediálneho diskurzu, vytváraného think tankmi a vysoko koordinovanými tvorcami vyhlásení. Myslíme si, že súčasná štruktúra politiky a kritiky sa inštitucionalizovala a nadobudla podobu *vojnového programovania*. Kritika sa v ňom utvára ako naratívna postupnosť, a to sa týka aj kritiky a prehodnocovania zlyhaní žurnalistov. Rozsah aktivít vo vojnovom programovaní je natoľko široký, že vopred vylučuje a zabraňuje možnostiam svojej vlastnej kritiky. Druhým cieľom je ukázať, ako sa zo zdôvodňovania invázie stala „verejná konšpirácia“. Tú počas jedného desaťročia pripravovali členovia *Projektu nového amerického storočia* (PNAC, *Project for a New American Century*, pozn. prekl). Tretím cieľom je popísať a objasniť, prečo plány PNAC pre Irak a imperialistickú zahraničnú politiku zaznamenali veľmi nízke pokrytie spravodajskými médiami. Kvalitatívna obsahová analýza spravodajského materiálu naznačuje, že v spravodajských zdrojoch a médiách prevládala spoločná logika a perspektíva „aktuálnych a zábavných správ“. V hlavných spravodajských médiách nebol plán PNAC zverejnený, pretože nespadal do propagandistickej kampane Bushovej administratívy. Tá sa sústredila na demonizovanie Iraku a jeho vodcu Saddáma Husajna, ktorého považovala za zodpovedného za útoky na Spojené štáty. Predmetom našej diskusie sú dôsledky takejto veľmi dobre organizovanej propagandistickej kampane pre budúcnosť vojnového spravodajstva.

...úspech „Bushovej PR vojny“... vo veľkej miere závisel od benevolentnej tlače, ktorá nekriticky opakovala takmer každé falošné vyhlásenie administratívy o hrozbe, ktorú predstavuje Saddám Husajn pre Ameriku. (MacArthur 2003: 62)

Vojna v Iraku (2003) je výzvou na sociologické teoretizovanie o sociálnej zmene a politike. Nastoľuje zásadné otázky o úlohe vedenia³ a kritiky v spoločenskom živote, a to v situácii, keď masmédiá orientované na zábavu čiastočne vytvárajú a sprostredkujú verejný diskurz a agendy. Tento článok skúma plánovanie, zdôvodňovanie a organizovanie dezinformácií a propagandy, ktoré burcovali vášne verejnosti a z väčšej časti opodstatňovali vojnu

1 Text je prekladom štúdie: Altheide, David L. - Grimes, Jennifer N. 2005. "War Programming: The Propaganda Project and the Iraq War." Pp. 617-643 in *The Sociological Quarterly* 46 (2005).

2 Korešpondenciu adresujte Davidovi L. Altheidovi, School of Justice and Social Inquiry, Tempe, AZ 85287-0403, Tel: +1-480-965-7016, Fax: +1-480-965-8187, e-mail: David.Altheide@asu.edu

3 V origináli „knowledge“ (pozn. prekl).

v Iraku. Zameriavame sa na interakciu masmédií a významného think tanku, Projektu nového amerického storočia (PNAC). Na základe tejto interakcie chceme identifikovať zmeny v procese vytvárania verejnej mienky a pomenovať odstrašujúce dôsledky, ktoré to bude mať na slobodnú spoločnosť a verejnú politiku. Zaoberáme sa tým, ako vznikol diskurz konania, ktorého súčasťou je aj kritika, a objasňujeme dôsledky väzby medzi vládou a vedením. Sme toho názoru, že súčasná štruktúra politiky a kritiky sa dnes inštitucionalizovala a v podstate vo vojnovom programe zlučuje kritiku a konkrétne výzvy. Zameranie aktivít vo vojnovom programe je natoľko rozsiahle, že svoju vlastnú kritiku vopred znemožňuje a zabraňuje jej. Tvrdíme, že ku kritike, ktorá predchádza určitej udalosti, je potrebné pristupovať nanovo. To je možné dosiahnuť obvyklým teoretizovaním alebo tak, že využijeme predchádzajúce skúsenosti. Musíme pritom vychádzať z toho, aké spoločenské dôsledky v minulosti spôsobilo plánovanie a uskutočňovanie týchto aktivít, a aké úspechy a zlyhania vlastne prinieslo.

20. marca 2003 Spojené štáty začali inváziu do Iraku. Preventívny útok voči suverénnemu štátu ospravedlňoval prezident Bush v celoštátnej tlači a na niekoľkých tlačových konferenciách opakovanými vyhláseniami, že Saddám Husajn bol zapletený do útokov na Spojené štáty z 11. septembra, že nevyhovel požiadavkám zbrojnej inšpekcie OSN a naďalej ukrýval množstvo zbraní hromadného ničenia, ktoré plánoval použiť proti USA a dodal aj teroristom. Nasledujúce správy ukázali, že vyhlásenia Bieleho domu v súvislosti s každým z týchto obvinení boli nesprávne. Protiargumenty ostatných osôb, aj senátorov USA, Biely dom odmietal a získali len malú pozornosť tlače či vysielania elektronických médií. Hlavné spravodajské médiá poskytovali veľmi málo informácií o opačných názoroch, ktoré varovali, že v tom období nebol takýto útok nevyhnutný, že zbrojní inšpektori takéto zbrane nenašli a na prácu potrebovali viac času, a že zavedené sankcie už platili (prieskum zbraní hromadného ničenia sa oficiálne skončil 12. januára 2005). V reportážach sa nehovorilo veľa ani o takých vyhláseniach, podľa ktorých budú následky vojny zložité, môžu stáť až miliardy dolárov a budú vyžadovať niekoľkoročnú vojenskú prítomnosť Spojených štátov. Po 18 mesiacoch prezident Bush vyhlásil „misiu za splnenú“, ale veľké množstvo Američanov stále akceptovalo základné premisy, načrtnuté prezidentom Bushom na odôvodnenie vstupu do vojny, hoci verejná mienka už prítomnosť Spojených štátov v Iraku nepodporovala v takej miere ako predtým (Kull 2004):

81 % z tých ľudí, ktorí verili, že Irak jednoznačne vlastnil zbrane hromadného ničenia, považovalo vstup do vojny za správny. Z tých, ktorí sa domnievali, že v Iraku prebiehal významný program na výrobu zbraní hromadného ničenia, to bolo 49 %. Z tých, ktorí si mysleli, že Irak vyvíjal len menšie aktivity spojené s výrobou takýchto zbraní, považovalo vojnu za správne riešenie iba 21 % ľudí. Z tých, ktorí neverili vo výrobu, to bolo len 8 %.

(Kull 2004)

Myslíme si, že vojna v Iraku bola Spojeným štátom a medzinárodnému spoločenstvu prezentovaná ako vojnový program alebo ako séria správ, v ktorých sa spájali symboly tohto konfliktu a rozpravy o ňom s predchádzajúcimi vojnami. Súčasťou spravodajského rámca o schyľovaní sa k vojne bola aj kritika vojenskej politiky. Vojnové programovanie sa netýka iba obsahu nedávnych reportáží o vojne, ale i usporiadania a štruktúry ich diskurzu. Programovanie je okrem svojho obsahu charakteristické aj zdôrazňovaním určitých tém a vytváraním dominantných rámcov. Keďže súčasťou hlavného rámca bola nevyhnutnosť voj-

ny a príprava USA na ňu, kritici, pokúšajúci sa spochybníť propagandistickú kampaň, ktorá hnala krajinu do vojny, boli ignorovaní. Masmediálne publikum v Spojených štátoch inklinovalo k akceptovaniu vojnového programu, kým medzinárodná verejnosť, ktorú nespájalo sledovanie ideologicky formovaného spravodajstva o predchádzajúcich amerických vojnách, interpretovala zábery a oficiálne príbehy úplne odlišným spôsobom. (Kull, Ramsey a Lewis 2002; Kull 2004) Rámec vojnového programu sa objavil popri spravodajskom informovaní o iných konfliktoch, ale z troch dôvodov sa stal mimoriadne vhodným pre vojnu v Iraku:

1. správy riadil výborne organizovaný think tank (PNAC), ktorého členmi boli vládni úradníci a vydavatelia;

2. benevolentná tlač sa spoliehala na prístup ku kľúčovým vládnym úradníkom a iným inštitucionálnym informačným zdrojom, pričom mnohé z nich boli prepojené s PNAC;

3. politických lídrov a žurnalistov spájala atmosféra podpory a spoločného znepokojenia z útokov z 11. septembra a združovali ich aj všestranne ustanovené spôsoby spolupráce na obrane Spojených štátov.

Fungovanie vojnového programovania skúmame tak, že charakterizujeme podiel PNAC na formovaní spravodajstva a politiky.

Tvrdíme, že PNAC, spolupracujúci s benevolentnými spravodajskými médiami, vyvinul, predal, schválil a ospravedlnil vojnu v Iraku, ktorej výsledkom bolo (vo februári 2005) viac než 10 000 mŕtvych alebo zranených amerických vojakov, vrátane množstva zmluvných zamestnancov (ak nerátame žoldnierov), a odhadovaný počet 100 000 mŕtvych či zranených Iračanov. (BBC 2004; Cooney a Sinan 2004; Yousef 2004) Práci PNAC na formovaní politiky Spojených štátov voči Iraku venovalo spravodajstvo veľmi nízku pozornosť. My informujeme o takých črtách propagandistickej kampane, ktoré pomohli naplánovať politiku a implementovať ju do irackej vojny. Kladieme niekoľko teoretických otázok o zefektívnení prístupu k štúdiu propagandy vo veku masovej komunikácie, v ktorom vojnové programovanie vzniklo. K spravodajskému diskurzu, ktorý prispel k irackej vojne, ponúkame na záver alternatívu.

Správy a propaganda

Výskum usporiadania a obsahu spravodajstva dokumentuje, akým spôsobom môžu spravodajské rámce formovať diskurz a jazyk, ktorými sa prenáša dominantné posolstvo. (Iyengar 1987; Weiler a Pearce 1992) Analytici v oblasti propagandy (Lippman 1925; Doob 1966; Speier 1969; Lasswell 1971; Lasswell, Speier a Lerner 1979) a americkí žurnalisti už dlho pozorujú, že počas obdobia vojny tlač zvykne kapitulovať pred vládou. (Gerth 1992; Kellner 1992; 2003; Shapiro 1992; Jackall 1994; Ellenius a Foundation 1998; Jackall 1999; Der Derian 2002; Herman a Chomsky 2002) Výber, prezentácia a dôrazy v správach sú usporadúvané na základe spravodajských rámcov a dominujúcich tém. (Tuchman 1978; Ericson, Baranek a Chan 1987; Fowler 1991; Zhondang a Kosicki 1993; Chermak 1995; Lowry 1998; Westfeld a Wicker 1998; Chirios, Padgett a Gertz 2000)

Bežná verejnosť si na medzinárodné udalosti a zahraničnú politiku vytvára svoj názor predovšetkým s pomocou správ, a to najmä televíznych. (Douglas 1970; Shaw a McCombs 1977; Adams 1981; 1982; Graber 1984; Edelman 1985; Bennett 1988; Hall 1988; Alali a Byrd 1994; Aldridge a Hewitt 1994; Jackall 1994; Hertog a Fan 1995; Margolis 1996; Altheide 1997; 2003; Best 1999; Comstock a Scharrer 1999; Hunt 1999; Chiricos a kol. 2000; Barson a Heller 2001; Doyle 2001; Wasburn 2002) Pohľad americkej verejnosti na svet zahraničných vecí je rámcovaný tým, čo vo svojom večernom spravodajstve prezentujú stanice ABC, NBC, CBS a CNN. Neznamená to, že jediným zdrojom správ o zahraničných

udalostiach je televízia, ale že ide o najkompaktnejší a najširšie využívaný zdroj informácií americkou verejnosťou. Verejné porozumenie problémov (najmä takých, ktoré sa týkajú nezápadných kultúr) vzniká na základe každodenných informácií a vizuálnych symbolov. Pohľad verejnosti je navyše výrazne formovaný aj opakovaním určitých tém, sloganov a symbolov, ktoré reprezentujú dané problémy a otázky:

Vojnové správy sa podávajú v diskurze, ktorý prekvitá explicitným moralizovaním. Obchodné správy sa podávajú s trpezlivým opakovaním slov, aby sa len naznačilo, ale nevyjadriť priamo, že súperiaci národ nie je rozumný ani spravodlivý.

(Wasburn 2002: 125)

Tvrdíme, že americké spravodajské médiá a najmä sieť televíznych spravodajských organizácií, sa rozhodli nepodávať dôležité informačné súvislosti a zákulisné informácie o Strednom Východe, osobitne o Iraku, pretože neboli v súlade s inými spravodajskými témami a neboli ani zábavné. Dominantným „príbehom“ sa po útokoch z 11. septembra stala „vojna s terorizmom“.⁴ Išlo o rozsiahly príbeh. Obsahoval odvetné opatrenia Spojených štátov, honbu za vodcami al-Káidy (napr. za Usámom bin Ládinom) a plány zaútočenia na krajiny a „darebácke režimy“, ktoré podporovali teroristov alebo im poskytli útočisko. Uskutočnenie týchto plánov si vyžiadalo inváziu do Afganistanu a zvýšenie vojenskej prítomnosti Spojených štátov na celom svete. Ďalšie opatrenia sa týkali zahraničnej politiky, vojenských rozpočtov, sledovania domáceho prostredia a napadnutia občianskych práv. (Kellner 2003; Johnson 2004) Súčasťou úsilia „ochrániť“ Spojené štáty pred budúcimi útokmi bola hrozba obsadenia iných krajín – „krajín na osi zla“.

Kľúčovým aspektom rámcovania vojny v Iraku bolo využívanie strachu. Altheide (2004) analyzoval množstvo spravodajských reportáží o terorizme a ukázal, že k občanom súcitiacim s obeťami z 11. septembra sa pridali politici a inzerenti, obchodujúci so strachom a hrozbou terorizmu. Rámcovali tieto prvky ako súčasť národnej identity, a to v pomere, ktorý je porovnateľný so zdôrazňovaním osobnej starostlivosti a komunitnosti. Terorizmus sa stal značne širokým symbolom, začal vyjadrovať strach, spotrebiteľské aktivity, aj medzinárodnú intervenciu. (Kellner 2004) Význam pojmu terorizmus, ktorý sa pôvodne chápal ako taktika, sa rozšíril o ideu, životný štýl a stav pomerov v tomto svete. Túto transformáciu podporili aj spravodajské médiá, ponúkajúce divákovi zábavné správy. Konkrétne:

1. strach poslužil na podporu spotrebiteľských aktivít, ktoré sa prezentovali publiku ako spôsob zmysluplného posilnenia identity solídnosti a charakteru;

2. vláda a obchodná propaganda spoločne zdôrazňovali tému utrácania a nakupovania, čím symbolicky spojili spotrebiteľské a charitatívne aktivity;

3. odvetné opatrenia bez jasného cieľa prispeli k vytváraniu širokého symbolického obrazu nepriateľa a symbolických cieľov, napr. Iraku. K zovšeobecňujúcej definícii terorizmu ako súčasného stavu prispeli spravodajské reportáže. (Altheide 2004)

⁴ V origináli „war on terrorism“. Ide o pomenovanie kampane Spojených štátov, ktorej cieľom je s podporou členov NATO a ďalších spojencov zastaviť medzinárodný terorizmus. Používa sa tiež výraz „war against terror“ podľa titulku CNN, ktorým táto televízna spravodajská sieť tematizovala reportáže mapujúce mobilizáciu verejnosti v Spojených štátoch po útokoch z 11. septembra. Z tohto výrazu je odvodené spojenie „war against terrorism“ (pozn. prekl.).

Propaganda v kontexte spravodajských médií

Pri distribúcii informácii pre benevolentnú americkú tlač zohral PNAC kritickú úlohu, predával jej svoje „obvinenia“ Iraku bez toho, aby dal verejnosti vedieť, že viacero veľmi vplyvných úradníkov už desať rokov pracuje na celkovej zmene zahraničnej politiky a osobitne na útoku na Irak. Zmeny v komerčnej žurnalistike a konkurencia vo vojnovom spravodajstve pomohli PNAC behom posledných dvoch desaťročí ovplyvňovať obsah spravodajstva. Ich pokusom sa však venovalo len málo kritickej spravodajskej pozornosti. (Comstock 1991) Po prvé: spravodajské organizácie sa začali orientovať viac na zábavu, lebo chceli zvýšiť predaj, sledovanosť a tržby. Prehliadnutie týchto faktorov je dôsledkom zásadných organizačných posunov vo výrobe a prezentácii spravodajstva. Nikde to nie je také nápadné ako v televíznych spravodajských sieťach. (Gossman 1997; Grossberg, Wartella a Whitney 1998; Westfeld a Wicker 1998) V televíznych sieťach sa čoskoro ustanovil spôsob podnikania, ktorý sa snažil pomocou infotainmentu pritiahnúť publikum a získať divákov. Ďalšie analýzy preukázali, že za posledné dve desaťročia sa zmenila situácia a organizácia spravodajských sietí. (Grossberg a kol. 1998; Tyndall 2003) Technologické zmeny a zmeny marketingových postupov pomohli „normalizovať“ infotainment. Rozšíril sa najmä podiel zábavy v televíznych spravodajských sieťach. (Tyndall 2003) Výskum trendov v spravodajských sieťach ukazuje, že v rozpätí rokov 1977 a 1997 sa počet „vážnych správ“ znížil zo 67,3 % na 41,3 %, ale správy o celebritách sa strojnásobili, z 2 % (v roku 1977) na 7 % (v roku 1997). „Lahké“ správy z oblasti životného štýlu sa v tom istom období zdvojnásobili z 13,5 % na takmer 25 %, čo tvorí jednu štvrtinu z celkovej ponuky spravodajských sietí. (Tyndall 2003) Spravodajský čas televíznych sietí sa stále viac venoval správam o celebritách. Ukázalo sa aj to, že v „ranných správach“ sa začala väčšmi zdôrazňovať propagácia a reklama produktov, aby stanice podporili konglomeráty, ktoré ich vlastnili. V júni roku 2001 sa už ranné správy televíznych sietí stali osobitnou formou predaja tovaru. Mnohokrát išlo o produkty z oblasti životného štýlu, knihy, filmy, televízne estrády, kuchárske knihy, produkty pre domácnosť a podobne. Ak neberieme do úvahy reklamu a upútavky na miestne spravodajstvo, 33 % spravodajského času sa zaoberalo predajom nejakého výrobku. (Tyndall 2003)

Po druhé: v dôsledku uplatňovania hľadiska zábavnosti, kvôli potrebe prístupu k obrazom boja a následkom toho, že bývalí vojaci boli prezentovaní ako žurnalisti, došlo vo vzťahu medzi armádou a spravodajskými médiami k zmenám. Spochybňovanie cenzúry a dôveryhodnosti sa ešte vyhrotilo po prvej vojne v Zálive, lebo vojenský činitelia začali vstupovať do spravodajských organizácií, často ako reportéri. Vojna v Zálive (1991) nadväzovala na predchádzajúcu „fotografickú operáciu“, ktorej výsledkom boli bojové zábery z Grenady (1983) a Panamy (1989) a preklenula priepasť medzi armádou a médiami ako následok vietnamského debaklu. Armáda svoj arzenál rozšírila o dôvtipnú mediálnu uvedomelosť. „Keď dnes dostanete šancu postaviť sa pred kameru a reprezentovať rozkaz, ktorý ste dostali, je to akoby vám dali do ruky štafetu,“ povedal armádny major svojim študentom na kurze verejných záležitostí. (Vogel 1998: 6) Aj toto má podiel na napredovaní „tandemu armády a médií“, ktorý pozostáva z kooperatívnej aliancie armády a spravodajských organizácií v oblasti spoločného využívania personálu (generáli a ďalší vojenský hovorcovia pracujú ako reportéri a poradcovia) kvôli podpore PR kampaní a ponuke zábavného spravodajského pokrytia v rozličných krízach a konfliktoch. (Altheide 1999: 1) Pokračujeme v prehľade vojnového programovania.

Vojnové programovanie

Sociologická teória predpokladá, že sociálni aktéri definujú situácie na základe informácií, ktoré pochádzajú z ich predchádzajúcich skúseností a interpretácií. Takto to skutočne prebieha u divákov, politikov i žurnalistov. (Shapiro 1997) Odborníci, novinári a iní (Hertsgaard 1998) sa zhodujú v názore, že udalosti nasledujúce po konflikte (pozri nižšie bod 4) boli „úboho spravodajsky pokryté“. Náš zámer je iný: pri posudzovaní spravodajského pokrytia ako súčasti propagandy pobádajúcej do vojny s Irakom rozvíjame svoju kritiku na základe modelu logiky médií a vojnového programovania. (Altheide 1995; Bennett 2005) Časť kritiky sa objavuje až po príprave propagandy, keď už je vojna v plnom prúde. Iróniou je, že každú novú „vojnovú situáciu“ prezentujú producenti ako čosi jedinečné a originálne, ale príslušný informačný a emocionálny kontext, ktorý na ňu nadväzuje, prepájajú s históriou predchádzajúcich vojen, mnohokrát zažitých práve prostredníctvom masmédií. Analýza spravodajského pokrytia predchádzajúcich vojnových konfliktov naznačuje, že každý z aktuálnych konfliktov je vo veľkej miere sprostredkovaný zábermi, symbolmi, rozpravami a skúsenosťami, ktoré týkali konfliktov minulých. A to vrátane démonizovania nepriateľa, zdôrazňovania kládov vojny a nevyhnutnosti jej vedenia a vyzdvihovania sociálnych a politických výhod plynúcich z tejto činnosti. (Altheide 1995) Preto vychádzame z vojnového programovania (Altheide 1995: 210-212), súborného usporiadania aktivít, ktoré vzniklo na základe analýzy vojen USA s Grenadou, Panamou, vojny v Perzskom zálive a intervencie v Somálsku.

Vojnové programovanie tvoria:

1. Reportáže a prenosy z aktuálneho vojenského konfliktu (alebo z dvoch konfliktov).
2. Očakávanie, plánovanie a príprava publika na nastávajúcu vojnu. Patrí k nemu aj „démonizovanie“ vybraných individuálnych vodcov, napr. Noriegu alebo Husajna.
3. Pokrývanie vojny po častiach. Využijú sa najlepšie dostupné zábery zachytávajúce základné scény a témy zahŕňajúc bojové línie, domáci front, mediálne pokrytie, medzinárodnú reakciu a predvídanie dôsledkov vojny.
4. Reakcie žurnalistov, ktoré sa objavujú po vojne. Reflektujú sa rozličné vládne obmedzenia, uvažuje sa o návrhoch pre budúcnosť (ktoré sa uskutočnia zriedka).
5. Poznámky z denníkov žurnalistov a akademikov, životopisy, odhalenia, kritiky a štúdie o vojne a vzrastajúca pozornosť médií.
6. Mediálne reportáže o týchto štúdiách, a podobne. Tieto materiály sú často označené ako pomerne negatívne, čo nezriedka vedie k zovšeobecňujúcemu záveru, že vojna pravdepodobne nutná nebola, k dispozícii boli aj iné možnosti a stálo to privysokú cenu. To všetko sa zužitkuje pri pokrývaní ďalšej vojny.
7. Keď vypukne ďalšia vojna, vráťte sa k bodu číslo 1.

Naším cieľom je aplikácia tejto koncepčnej schémy na vojnu v Iraku, aby sme svoje teoretické zručnosti využili na lepšie pochopenie modernej propagandy.

Myslíme si, rovnako ako to naznačuje vojnové programovanie, že tu vznikla štruktúra podobná hre, postupne prepájajúca aktivity a kritiku, ale nejde tu o hru založenú na princípe férovosti. Je to skôr exhibičný zápas medzi „domácom tímom“ – v tomto prípade ide o dominantný diskurz – a nováčikovským tímom z „druhej ligy“ – kritikou, ktorej súčasťou sú rozmanité rámce a predstavy o serióznom dialógu, ale ktorá ich sama využíva len zriedka. Skúsme s našou hernou analógiou pokračovať ďalej. Každému zo zúčastnených je zrejmé, že domáci tím je najlepší a najžiaducejší a hoci druholigový tím príležitostne v exhibičnom zápase zvíťazí, jeho skóre sa neráta. Kritikov nátlaku na vstup do vojny umlčalo vojnové programovanie takým spôsobom, akoby ani nepatrili do hry, a ak predsa, tak nedostali

šancu na postup. Problémom v súvislosti s vojnou v Iraku je skutočnosť, že hoci sa oficiálne skočila 2. mája 2003 dramatickým fotografovaním Busha pristávajúceho na lietadlovej lodi – „hlavné bojové operácie v Iraku sa skončili“ – vojna pokračuje takmer ďalšie dva roky a nikto neponúkol plán alebo harmonogram na stiahnutie vojsk. Napriek tomu sa už očakávajú kritiky (body 4 a 5). Tento model sa od konvenčnej analýzy propagandy líši, pretože kritika vo vojnovom programovaní sa buduje ako súčasť narácie a propagačného scenára. Vojnové programovanie uzavrelo kritiku do bludného kruhu, ak sa to tak dá nazvať, a preto poskytuje plánovanú skladbu významov rovnako ako aj dočasnú kulmináciu kritiky a odporu. Tvrdíme, a chceme to zdôrazniť, že pre sociálnu politiku, najmä vedenie vojny, je nevyhnutné vytvoriť alternatívny variant voči súčasnej postupnosti od aktivít k výskumu a následnej kritike. V závere uvádzame niekoľko základných znakov takéhoto prístupu, ale najskôr rozoberieme úlohu think tankov v propagande.

Think tanky a propaganda

Hlavné vzory, podľa ktorých sa správy usmerňovali, vznikali v obzvlášť konzervatívnom think tanku, v PNAC. PNAC tvaroval základné zahranično-politické zmeny vedúce k vojne v Iraku. Stalo sa to tak, že sa niekoľko jeho pracovníkov pridalo k Bushovej administratíve, kde pôsobili ako členovia kabinetu alebo blízki poradcovia. Tento konzervatívny think tank tiež značným dielom prispel k propagandistickej kampani. Pomáhal ospravedlňovať vojnu a spolupracoval aj s hlavnými spravodajskými médiami na presmerovaní opozície v rámci vojnového programovania. Na posúdenie toho, do akej miery zohral PNAC jedinečnú úlohu vo vedení Spojených štátov do vojny s Irakom, bude užitočné odhaliť širšie súvislosti, ktoré sa týkajú think tankov.

Tvorcovia vyhlásení majú v spoločnosti masových médií v oblasti sociálnej politiky a zmeny veľmi dôležité postavenie. Kľúčovými tvorcami vyhlásení sa stali think tanky. (Best 1990; 1995; Berliner a Biddle 1995) Sociálno-vedný výskum ukázal, že zástancovia určitých sociálnych problémov, otázok a hnutí sa spoliehajú na pozornosť takých médií a diskurzov, ktoré sú kompatibilné s ich záujmami. (Spector a Kitsuse 1987; Best 1995) Think tanky možno definovať ako „súkromné, neziskové výskumné združenia, ktoré pôsobia na okraji oficiálneho politického procesu danej krajiny“. (Smith 1991: xiii) V Spojených štátoch i v Európe pôsobí viac ako 1000 think tankov. (Stone a Denham 2004) Len zopár z nich patrí k tým prominentnejším. Počas posledných dvoch desaťročí stúpila ich dôležitosť pri vývoji a podpore variantov sociálnej politiky. Na tento účel vedú výskumy, usporadúvajú konferencie, publikujú bulletiny a ďalšiu literatúru a slúžia tiež ako zdroj informácií a vyhlásení pre spravodajské médiá. Zvyknú ich poskytovať na vlastných tlačových konferenciách. Avšak úlohe gatekeeperov, ktorú tieto think tanky zohrávajú pri tvorbe spravodajských reportáží, venuje spravodajstvo iba minimálnu pozornosť. Výskumy ukazujú, že takéto organizácie, a to najmä konzervatívne, mali mimoriadne silný vplyv na vytváranie agendy, riadenie spravodajstva a verejné informovanie a napokon aj na vytváranie sociálnej politiky v širokom spektre tém, od globálneho otepľovania (McCright a Dunlap 2000; 2003) až po politiku vzdelávania. (Berliner a Biddle 1995) Významná štúdia o úlohe Heritage Foundation pri modelovaní diskusie o kvalite vzdelávania v Spojených štátoch a posilňovaní legislatívy na podporu súkromných inovatívnych škôl dokumentuje, ako môže sústredené a organizované úsilie vytvárať národnú politiku:

Heritage Foundation zaplavila v roku 2001 Spojené štáty svojimi názormi na vzdelávanie... citovalo ju 81 mediálnych zdrojov a 159 správ. Citovala ju tlač, televízia a rozhlasové médiá v súvislosti s rozličnými témami o vzdelávaní a to ako v bežnom spravodajstve, tak i v názorových formátoch. Ak nerátame tlačové agentúry, ktoré nepublikujú pre verejnosť priamo, Heritage Foundation sa zúčastnila priemerne viac ako raz za každé tri dni na mediálnych diskusiách o vzdelávaní.

(Haas, Molnar a Serrano 2002)

Heritage Foundation získala dominantné postavenie v spravodajstve o vzdelávaní a zohrávala kritickú úlohu pri stanovovaní problémov a kontrole rozpravy o reforme. Podobne aj PNAC sa stal kľúčovým zdrojom vyhlásení a informácií pre zahraničnú politiku, najmä v súvislosti s Irakom a terorizmom.

Projekt nového amerického storočia

PNAC mal veľký vplyv na zmenu zahraničnej politiky USA a aj na podporu priaznivého informovania o vstupe do vojny s Irakom, ktorý nasledoval po útokoch z 11. septembra (<http://www.newamericancentury.org/>). Jeho snahy ovplyvňovali vojnu v Iraku a ich výsledkom bola propagandistická kampaň, ktorá mala presvedčiť americký národ, že útok na Irak je rovnocenný s útokom na „teroristov“ a ostatných nepriateľov, ohrozujúcich Spojené štáty. (Armstrong 2002) Táto organizácia bola úzko spätá s niekoľkými ďalšími prominentnými think tankmi, napríklad s American Enterprise Institute (AEI). Jej kancelárie sa nachádzajú na piatom poschodí washingtonskej budovy AEI. Mnohí členovia PNAC sa pridali k Bushovej administratíve a začali písať dôveryhodné vyhlásenia. Konštruovali spravodajské rámce, ktoré sa využívali na vytváranie neskorších reportáží. K členom, ktorí podpísali viacero zakladajúcich vyhlásení nového amerického impéria (Kagan a Kristol 2000; Bacevich 2002; Kagan 2003), patrili bývalí i súčasní vládni úradníci, napríklad Elliot Abrams, William Bennett, Jeb Bush, Dick Cheney, Steve Forbes, Donald Kagan, Norman Podhoretz, Dan Quayle, Donald Rumsfeld a Paul Wolfowitz. PNAC zdôrazňoval zmenu americkej zahraničnej politiky, išlo mu o to, aby Amerika získala nadvládu a dozerala na medzinárodné záujmy, čo by znamenalo, že by sa z nej stalo nové, benevolentné impérium. (Bacevich 2002; Barber 2003; Kaplan 2003; Mann 2003; Johnson 2004) To si vyžadovalo rozšírenie armády, ustúpenie od dôležitých zmluvných záväzkov, ako aj angažovanie sa v preventívnych útokoch proti tým, ktorí by mohli ohroziť záujmy Spojených štátov. Posolstvá týchto subjektov zase rozširovali masmédiá počas celých mesiacov, ktoré predchádzali invázii do Iraku. Spojené štáty boli na dobrej ceste zaútočiť na Irak už v roku 1992, keď Dick Cheney a ďalší úradníci, ktorí zastávali pozície v Bushovej administratíve o osem rokov neskôr, skoncipovali dokument *Riadenie plánovania obrany (Defense Planning Guidance)*. David Armstrong publikoval v časopise *Harper's* v októbri 2002 esej, v ktorej PNAC predstavil a analyzoval jeho úlohu pri vytváraní zahraničnej politiky USA:

Plán hovorí o svetovláde Spojených štátov. Očividne je jeho témou unilaterálny realizmus, ale v skutočnosti v ňom ide o príbeh dominancie. Žiada Spojené štáty, aby si udržali svoju bezkonkurenčnú vojenskú nadradenosť a zabránili novým protivníkom povstať a vyzvať ich na súboj na svetovej scéne. Žiada nadvládu nad nepriateľmi i nad spojencami. Nehovorí o tom, že Spojené štáty musia byť mocnejšie alebo najmocnejšie, ale že musia mať absolútnu moc.

(Armstrong 2002: 76)

Keď v roku 1992 Colin Powell bránil ohrozený vojenský rozpočet, povedal Výboru pre ozbrojené služby, že Spojené štáty:

Potrebujú „dostatočnú moc“ na to, aby „zabránili akémukoľvek súperovi čo i len snívať o tom, že by ich mohol vyzvať na súboj na svetovej scéne“. Aby túto skutočnosť zdôraznil, prirovnal Spojené štáty k pouličnému bitkárovi. „Chcem byť tyranom vo svojej štvrti,“ povedal, aby vstúpil potenciálnym opponentom do hlavy, že „vyzývať vojenské sily Spojených štátov na súboj nemá žiadnu budúcnosť.“

(Armstrong 2002: 78)

Z uvedeného výroku Colina Powella je zrejmé, že Spojené štáty by radšej nemali na súboj vyzývať nikto, a že by nemali ani podliehať pokynom svetových regulačných orgánov, napríklad OSN, veď cieľom je „zabrániť tomu, aby sa znovu objavil nový súper“. (Armstrong 2002: 78) Kým bol tento plán poskytnutý tlači, prešiel niekoľkými zmenami. Nové návrhy odporúčali, aby Spojené štáty konali v súlade so spojencami, pokiaľ to bude možné. Potom vypukla prvá vojna v Zálive, skončila sa, Georga Busha už znova nezvolili za prezidenta a viacero spoluautorov a stúpcov plánu z úradu odišlo. Vstúpili do think tankov, dali sa na podnikanie alebo začali publikovať rozličné materiály. Plán prešiel niekoľkými úpravami a propagoval sa aj v nasledujúcom desaťročí, hoci niektorí členovia nepôsobili v úrade už osem rokov. Mesiac pred neslávny útokmi z 11. septembra už bežal na plné obrátky. S voľbou Georga W. Busha prišli nové pozvánky do vlády a s nimi príležitosť plán prepracovať. Ďalej napredoval pod vedením združenia známeho pod menom PNAC. Jeho hlavným cieľom bolo uvoľnenie Spojených štátov z viacerých aliancií a záväzkov, ktoré limitovali vojenské a zbrojné plánovanie a testovanie. Týkalo sa to aj zmluvy o nevyužívaní balistických striel z roku 1972 a niekoľkých zmlúv o nerozširovaní jadrových zbraní. (Perkovich 2003) Obišli sa alebo sa prerušili aj ďalšie globálne a environmentálne dohody, vrátane takých, ktoré boli navrhnuté na ochranu životného prostredia a obmedzovanie jeho znečisťovania. Išlo napríklad o Kjótsky protokol OSN, ktorý ratifikovalo alebo podpísalo 140 krajín sveta. PNAC zohral úlohu ako zdroj a tvorca vyhlásení, ktoré sú charakteristickou súčasťou vojnového programovania. Analýza tejto úlohy pokračuje prehľadom našej metodológie.

Metódy a materiály

Jedným zo spôsobov ako študovať propagandu a funkcie spravodajských zdrojov, je stopovanie diskurzu („tracking discourse“), čím sa myslí sledovanie istých otázok, slov, tém a rámcov v určitom časovom období a to v rozličných oblastiach a vo viacerých spravodajských médiách. Stopovanie diskurzu je technika kvalitatívnej analýzy dokumentov (nazýva sa tiež etnografickou obsahovou analýzou). Na obsahovú analýzu nových informačných databáz, prístupných prostredníctvom počítačových technológií, aplikuje etnografickú metódu. Pri analýze sa využíva napríklad program Lexis/Nexis. Predchádzajúce publikácie ukazujú (Altheide 1987; 1996; 1997; 2002a,b), v čom spočíva etnografický prístup v kvalitatívnej obsahovej analýze: výskumník sa musí vnoriť do veľkého množstva dokumentov, interaktívne ich čítať – pohybovať sa medzi rôznymi časťami dokumentov, hľadať ich vzájomné vzťahy a prehľadávať aj ďalšie zdroje – aby prostredníctvom pravidelného porovnávania objavil hlavné témy a diskurz. (Glaser a Strauss 1967) Hoci sa od seba jednotlivé metódy v mnohom odlišujú, vo všetkých existuje spoločný predpoklad, že symbolické reprezentácie sú zmiešané s kontextom ďalších predpokladov, ktoré už samé o sebe vyslovené nie sú.

(van Dijk 1988; Weiler a Pearce 1992; Wuthnow 1992; Grimshaw a Burke 1994; Altheide 1996) Naša metóda prepája interpretatívne, etnografické a etnometodologické prístupy s logikou médií. Ide predovšetkým o štúdium organizačnej kultúry v spravodajstve, štúdiom informačných technológií a komunikačných formátov. Skúmanie veľkého množstva materiálu na základe koncepcne zadaných kľúčových slov a logiky je novým a kompetentnejším spôsobom štúdia dokumentov, lebo na ich výskum sa používajú prirodzené experimentálne formy a jednotlivé dokumenty sa tiež selektujú a kvalitatívne analyzujú. Technológia umožňuje bezprostredný prístup k enormnému množstvu materiálu. Komparatívnym výskumom, zdokonalenou koncepciou, zberom dát a analýzou sa dokonca môže pokryť dlhší časový úsek, než umožňovali predchádzajúce technológie.

Stopovanie diskurzu je metóda dvanástich krokov. Na začiatku sa výskumník oboznámi so vzorkou relevantných dokumentov, následne nato vyberie špecifickejšiu teoretickú vzorku, a až potom načrtne protokol, ktorý sa neskôr kontroluje kvôli reliabilite a validite s dodatočnými dokumentmi. Aby sme mohli naplniť svoj teoretický zámer, potrebovali sme v médiách vyhľadať také spravodajské reportáže, v ktorých sa spomínal PNAC a použité zdroje. Zistili sme aj toto: článkov, v ktorých sa spomínal PNAC, bolo spolu 170, všetky boli uverejnené pred vypuknutím vojny 20. marca 2003, ale vo väčšine prípadov išlo buď o listy šéfredaktorovi, alebo to jednoducho boli správy o prijatí nového pracovníka do organizácie, napríklad Williama Kristola, člena PNAC. Tieto správy sme si prečítali, a potom sme teoretickou metódou vybrali 24 z nich (pred vypuknutím vojny a po jej vypuknutí). Išlo o články, ktoré sa podstatným spôsobom venovali PNAC. Články a spravodajské reportáže z televíznych sietí nám poslúžili ako podklad na koncipovanie protokolu. Jeho cieľom bolo získať údaje o dátume, lokalite, autorovi, formáte, zdroji, predmete, dôraze a gramatickom tvare pojmu strach (strach vo funkcii podstatného mena, slovesa alebo príslovky). Niekedy sa nám stalo, že v dôležitom článku sa objavili konkrétne termíny alebo osoby, čo nás viedlo k tomu, aby sme si o nich vyhľadali viac informácií prostredníctvom programu Lexis/Nexis alebo internetu. Vyhľadávali sme tiež údaje z prieskumov verejnej mienky, rozhovory so žurnalistami a producentmi a komentáre žurnalistov, najmä takých, ktorí mali spravodajsky pokrývať bojové operácie v Iraku a okupáciu tejto krajiny. Materiály sme vložili do informačnej databázy a kvalitatívnu metódou sme v nich analyzovali tematické dôrazy a kľúčové slová (napr. impérium, konšpirácia, atď.). Použili sme program Word 7 a program NUD*IST 4, určený na kvalitatívnu analýzu dát. Pracovali sme aj kvantitatívnu metódou s tabuľkovým procesorom Excel. Z týchto materiálov sme vychádzali pri dokumentovaní zamerania spravodajských reportáží o rozličných aspektoch vojny v Iraku. Dokumentovali sme najmä povahu, tematické dôrazy a tón takých reportáží, ktoré patrili k agende PNAC, a sledovali sme tendencie podporujúce vstup Spojených štátov do vojny.

Propagandistická vojna

Propagandistickú kampaň sprevádzajúcu vojnu v Iraku tvorilo množstvo informácií o zásobe zbraní hromadného ničenia v Iraku, o podpore teroristov Saddámom Husajnom a o pravdepodobnosti, s akou by teroristi takého zbrane mohli použiť proti Spojeným štátom. (Doob 1966; Speier 1969; Lasswell 1971; Kellner 2003; Altheide 2004; Kellner 2004) PNAC spolu so svojimi spojencami – informátormi, členmi kabinetu, poradcami prezidenta, žurnalistami a vydavateľmi – zohral kľúčovú úlohu vo vedení Spojených štátov do vojny s Irakom. Propagandistickej kampani napomáhala aj utajovanie určitých skutočností pred verejnosťou a tiež to, akým spôsobom sa zaobchádzalo s informáciami.

Spravodajským krytím sa vinula hlavná téma, že „nepriateľmi sú teroristi“. Informačné zdroje administratívy poskytovali vo svojich vyhláseniach benevolentným médiám kvantum materiálov a dohadov o spojitosti medzi Irakom, Husajnom a teroristickými útokmi z 11. septembra. Po 11. septembri 2001 sa v spravodajských reportážach pojem terorizmus tesne spájal so slovami „strach“ a „obete“. (Altheide 2006) Ďalšia práca ukazuje, že pojem terorizmus už neznamenal iba taktiku, ale začal označovať charakteristický stav pomerov v tomto svete. (Altheide 2004) Bushova administratíva trvala na tom, že Husajn podporoval teroristov, ktorí zaútočili na USA a mal zbrane hromadného ničenia, ktoré plánoval použiť. A to ako pred inváziou do Iraku, tak i potom, čo prezident z paluby lietadlovej lode triumfálne ohlásil dosiahnutie víťazstva. Hoci nikto z administratívy priamo nevyhlásil, že Irak bol zapletený do únosov lietadiel 11. septembra, šíрили sa správy o tom, že Iračania s únoscami spolupracovali. Viaceré správy prízvukovali takúto spojitosť pred inváziou do Iraku, počas nej aj po jej ukončení. Robili tak prostredníctvom narážok, stanovísk alebo svojím tónom. V skutočnosti až v októbri 2003 prezident Bush uznal, že Husajn a Irak do útokov z 11. septembra zapletení neboli. Dokonca aj potom viceprezident Cheney vyhlásil, že stále verí v Husajnovu spoluúčasť.

Falošné obvinenia Iraku, že vlastní a pripravuje na použitie zbrane hromadného ničenia a že podporoval útočníkov z 11. septembra, sa neustále opakovali ako súčasť témy o veľkom nebezpečenstve, ktoré predstavuje Husajn. Kľúčoví členovia Bushovej administratívy pritom pred 11. septembrom vyhlásili, že Irak nie je pre Spojené štáty najväčšou hrozbou. Pred 11. septembrom a americkou inváziou do Iraku vládne agentúry vydali správy, v ktorých popierali skutočnosť, že Irak vlastní zbrane hromadného ničenia alebo o tom vyslovovali silné pochybnosti. (Editorial 2004) Hoci niektoré správy naznačovali, že Irak má motiváciu takéto zbrane vyvíjať, nijaké dôkazy o ich existencii sa nenašli. K týmto zdrojom patrila Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu, Agentúra spravodajských služieb (CIA), Ministerstvo energetiky, Vojenská obranná spravodajská služba, Ministerstvo zahraničných vecí a letectvo a kľúčoví členovia a poradcovia kabinetu Bieleho domu. Na tlačovej konferencii zo dňa 4. februára 2001 minister zahraničných vecí Colin Powell oznámil, že Saddám Husajn, „nerozvinul významnejšie kapacity potrebné na výrobu zbraní hromadného ničenia“. (Editorial 2004) Poradkyňa pre národnú bezpečnosť Condoleezza Riceová v interview pre CNN zo dňa 29. júla 2001 vyhlásila: „majme na pamäti, že [Saddámova] krajina je de facto rozdelená. On neovláda jej severnú časť. Dokážeme mu v prístupe ku zbraniam zabrániť. Neobnovuje svoje vojenské sily...“ (CNN 2001)

Napriek tomu sa téma irackého nebezpečenstva časom nevyčerpala a nestále sa opakovala, aj keď sa našli dôkazy, že na nej nie je nič pravdivé. Dokonca aj v októbri 2004 prezident Bush pokračoval v tvrdeniach, že keby mal Husajn čas dopraviť zbrane hromadného ničenia, mohol by byť nebezpečný a že svetu je lepšie bez neho. Prieskumy verejnej mienky naďalej potvrdzovali, že približne polovicu Američanov stále znepokojuje podiel Iraku na teroristickej činnosti zameranej proti Spojeným štátom. (Kull 2004) Aj keď sa toto tvrdenie môže javiť ako prázdne a nepodložené dôkazmi, spoločnosť ovládol diskurz strachu. Pre mnohých amerických občanov je vojna v Iraku ešte stále bojom s teroristami, ktorí zaútočili na Spojené štáty. Takýto pohľad podporujú aj spravodajské reportáže. Stále používajú spoločný pojem terorizmus na charakterizovanie únoscov z 11. septembra, Saddáma Husajna a rozličných skupín irackých bojovníkov, „povstalcov“. Jeden nerozhodný volič vysvetlil, prečo je naklonený odovzdať svoj hlas Bushovi: „Vedie boj s teroristami... Milujem svoje deti a chcem, aby boli v bezpečí“. (KNXTV-ABC, 13. október 2004)

Tvrdíme, že nedostatok informácií o podiele PNAC na úspešnom plánovaní vojny v Iraku ilustruje skutočnosť, že propaganda sa stala súčasťou inštitucionalizovaných spravodajských zdrojov a formátov. (Bennett 2005) Tieto skutočnosti rozoberáme podrobnejšie ďalej, ale je potrebné zdôrazniť, že správy a úvodníky šéfredaktorov boli výrazne usmerňované. Hoci sa vyskytlo aj ohováranie, a to na stránkach komentárov, na internete, a samozrejme, v zahraničných spravodajských médiách, hlavné televízne siete boli úzko späté s vojnovým scenárom. Chceme zdôrazniť skutočnosť, že spravodajské formáty a všeobecné definície situácie, ktoré sa začali objavovať, rozhodujúcim spôsobom prispeli k tomu, že národ pociťoval potrebu konať, že publikum podporovalo akcie proti nepriateľom a v spoločnosti kolovali zjednodušené, emocionálne zafarbené správy. Kľúčom k úspechu Bushovej administratívy boli tendencie žurnalistov pridať sa k „vojenskému“ pochodu a to nielen z vlastneckých dôvodov, ale aj preto, že vojna bola tým, čo „ľudí zaujímalo“ a z čoho sa dal „urobiť príbeh“.

Spravodajské krytie vojny v Zálive pochádzalo väčšinou z Bieleho domu a federálnej vlády. Žurnalisti priznali, že neinformovali o viacerých aspektoch blížiacej sa vojny s Irakom. Skúsenejší producent spravodajského programu jednej z hlavných televíznych sietí naznačil, že dominantným príbehom bola príprava na vojnu. Podľa jeho slov sa veci sa dali do pohybu už pred rokom a „lavína sa iba valila dolu svahom“. O tom to celé bolo.

(Záznam z interview)

Nedostatok spravodajského informovania o prakticky akejkoľvek opozícii voči nastávajúcej vojne v kongrese naznačuje, že k stanovisku tohto dlhoročného producenta by sa určite pridali aj producenti spravodajstva z iných sietí. Diváci televíznych staníc sa nedozvedeli, že dňa 12. februára 2003, len pár týždňov pred bombardovaním Bagdadu, mal na pôde Senátu vášnivý prejav senátor Robert Byrd, ktorý informoval o dramatických zmenách v zahraničnej politike. Hoci na stránkach novinových úvodníkov prebiehala aspoň nejaká diskusia, senátor Byrd poznamenal, že v Senáte jej bolo veľmi málo:

V Senáte Spojených štátov sme pasívne stáli a mlčali. Boli sme paralyzovaní vlastnou neistotou, navonok ohromení totálnym chaosom udalostí... Tento národ sa chystá po prvýkrát otestovať istú revolučnú doktrínu a chce ju uplatniť nezvyčajným spôsobom v nevhodnom čase. Ide o doktrínu preventívneho zákroku. Myšlienka, že Spojené štáty alebo akýkoľvek iný národ môžu legitímne napadnúť iný národ, ktorý pre neho nepredstavuje bezprostrednú hrozbu, ale mohol by ju predstavovať v budúcnosti, je radikálnym obratom v tradičnom chápaní sebaobrany. Vyzerá to tak, že ide o porušenie medzinárodného práva a Charty OSN.

(Pittsburger Post-Gazette, 23. február, 2003: E2)

Televízne siete sa celkovo zhodovali s postojmi hostí, ktorí vystupovali v ich spravodajských reláciách a podporovali vojnu. *Združenie za nestranné a presné spravodajstvo* (FAIR, *Fairness and Accuracy in Reporting*, pozn. prekl.) analyzovalo interviewovaných hostí v reláciách, ktoré spravodajské siete vysielali týždeň predtým a týždeň potom, čo sa minister zahraničných vecí Colin Powell obrátil na OSN s obvinením, že Irak vlastní zbraň hromadného ničenia. Združenie zistilo, že dve tretiny hostí pochádzali zo Spojených

štátov a 75 % z nich predstavovali bývalí alebo súčasní vládni a vojenski úradníci, pričom iba jeden z nich, senátor Kennedy, vyjadril skeptický, odmietavý postoj voči nastávajúcej vojne s Irakom. (FAIR 2003)

Túto mimoriadnu udalosť v Senáte žurnalisti neprezentovali z rozličných dôvodov. Napríklad štúdie o normách a hodnotách v spravodajstve podopierajú pozorovania Roberta Snowa (1983), ktorý si všimol, že spravodajské médiá, podobne ako veľká časť populárnej kultúry, inklinujú k podporovaniu a zrkadleniu „ideálnych noriem“ alebo preferovaných spôsobov žitia, cítenia a správania. Výskum „spôsobu výberu správ“ (*news decision making*) rovnako naznačuje, že komerčné spravodajské organizácie si do svojich reportáží vyberajú také informácie a udalosti, ktoré môžu podať v narácii, zaužívanej na vyjadrovanie etnocentizmu, altruistickej demokracie, zodpovedného kapitalizmu, idylky malého mesta, individualizmu, umiernenosti, spoločenského poriadku a národného vodcovstva. (Gans 1979; Washburn 2002) Inými slovami, uprednostňované sú také reportáže, ktoré posilňujú svetonázor publika, jeho predstavy o spoločenskom poriadku a zákonnosti. To sa týka aj vedúcich predstaviteľov krajiny. Reportáže bude teda publikum vnímať ako menej priaznivé alebo „zmysluplné“ vtedy, keď usúdi, že vládne inštitúcie zlyhali, že proces výberu vedúcich predstaviteľov je skorumpovaný, že rozhodnutia o živote a smrti, spojené napríklad s vyhlásením vojny, neboli urobené ani s ohľadom na národný záujem, ani s ohľadom na prioritný blahobyť občanov. Spravodajstvo televíznych sietí sa spoľahlo na administratívu. (Cunningham 2003: 24)

Ďalším faktorom bola skutočnosť, že kritické spravodajstvo by sa nepáčilo vládnym úradníkom ani bezkonkurenčne dominantným spravodajským zdrojom PNAC, ktoré boli v blízkom styku s Bushovou administratívou. Ako jeden z príkladov možno uviesť ignorovanie skúsenej korešpondentky tlačovej agentúry United Press International (UPI), Helen Thomasovej, ktorej kritické reportáže mali za následok, že prezident Bush narušil tradíciu trvajúcu desiatky rokov a počas tlačovej konferencie jej nedovolil opýtať sa prvú – a ani žiadnu ďalšiu – otázku. (Baifang 2003) Úradníci Bushovej administratívy dostali v hlavných televíznych sieťach priestor na to, aby predstavili svoje interpretácie, plány a zdôvodnenia očakávanej domácej i zahraničnej politiky. Stanica FOX bola natoľko spriaznená s agendou Bushovej administratívy, že jej moderátori správ otvorene prejavovali svoje vlastenectvo a vyjadrovali podporu vojne v Iraku. Táto zaujatosť sa odrazila v jej spravodajskom krytí. Štúdia o verejnej mienke a vedomostiach divákov hlavných televíznych sietí priniesla zistenie, že diváci stanice FOX boli najmenej informovaní o základných faktoch, ktoré sa týkali vojny v Iraku, vrátane faktu, že svetová mienka mala sklon neschvaľovať inváziu Spojených štátov do Iraku. (Kull a kol. 2002) Žurnalisti hlavných televíznych sietí nosili na klopách americké vlajočky, niekedy plakali pred kamerou a poskytovali neustálu morálnu podporu pribúdajúcemu publiku. Ponúkli však minimum stanovísk a vysvetlení v súvislosti s neslávnymi udalosťami z 11. septembra a len zriedka položili tie najzákladnejšie otázky vládnym úradníkom. Úradníci prostredníctvom Kongresu presadzovali drakonickú legislatívu na obmedzenie občianskych práv, zatiaľ čo vojenské dotácie dramaticky narastali v honbe za nejasným plánom zaútočiť na Irak. Bolo zrejmé, že na žurnalistov sa vyvíjal tlak, aby sa prispôbili a nerozdúchavali oheň, aby nespochybňovali konanie tých, ktorí nás chránili pred zlom a terorom. Toto povedal moderátor CBS Dan Rather istému britskému novinárovi niekoľko mesiacov pred prípravou útoku na Irak:

Viete, je to obscénne prirovnanie... ale v južnej Afrike kedysi istí ľudia dávali svojim odporcom okolo krku horiace pneumatiky. A akoby aj tu existoval strach, že dostanete takýto náhrdelník, že vám na krk zavesia horiacu pneumatiku ako znak nedostatočného vlastenectva,“ povedal. „A je to tento druh strachu, ktorý bráni novinárom klásť najťažšie z tých ťažkých otázok...

A človek sa zrazu pristihne, ako vraví: „Mám na mysli dobrú otázku, ale viete čo? Toto nie je ten správny čas na to, aby som ju položil.“ ... S lútosťou musím povedať, že až do momentu tohto rozhovoru túto skutočnosť americký národ bezvýhradne akceptoval. A súčasná administratíva sa na tom zabáva, vychutnáva si to a môže sa za to skrýť.

(Engel 2002: 4)

Tvrdo cenzurovaní reportéri, „nasadení na miesto“, nakrútili stovky hodín záberov z bojov, aby prostredníctvom nich priniesli vojnu na televízne obrazovky celého sveta. Obrazy boja v reálnom čase, rozhovory s vojakmi, ktorí jazdili na tankoch, i piesok poletujúci v pozadí, sa publiku páčili. Charles Davis, riaditeľ Centra slobodných informácií na Univerzite v Missouri uviedol, že sledovanie obrazov vojny v reálnom čase prostredníctvom „nasadených kamier“ sa dá prirovnať k sledovaniu deja cez slamku. Uvidíme niekoľko charakteristických útržkov akcie, ale nepochopíme nijaké súvislosti, nikto nám nevysvetlí, čo sa práve deje a ako tento ohraničený výjav súvisí so širším rámcom. Davis tvrdil, že vo väčšine žurnalistických rozhovorov, ktoré sa objavili, sa jedna skupina reportérov rozprávala s druhou skupinou reportérov, teda „zasvätení spovedali zasvätencom“, čo je len sotva cieľom žurnalistického rozhovoru. (Davis 2003)

Diváci na celom svete sledovali rozličné obrazy následkov boja. Na väčšine záberov, ktoré videli Američania, neboli nijaké mŕtvolky, boli tam najmä tanky a ďalšie vozidlá preháňajúce sa po irackých pláňach. Americkým divákom vlastne ani nebolo umožnené vidieť mŕtvych amerických vojakov na základni Dover Air Force, aby sa „zachovala úcta k vojakom a ich rodinám“. Väčšina sveta preladila na arabskú stanicu al-Džazíra a obrátila sa na jej webovú stránku. Dali sa tu vidieť také obrazy vojny, ktoré americkej verejnosti prezentované neboli: mŕtve telá, tlejúce budovy, zhorené a zohavené deti, bedákajúci rodičia a rozhnevaní civilisti. Americkí občania videli len zlomok z týchto materiálov, okrem tých občanov, ktorí si vyhľadali alternatívne internetové stránky. V moslimskom svete panovali výrazne protiamerické nálady. Veľké množstvo obyvateľov Pakistanu, Jordánska, Maroka a dokonca i proamerického Turecka schvaľovalo samovražedné bombové útoky ako legitímny spôsob odstavenia Američanov, ktorým podľa mnohých moslimov ide iba o kontrolu ropy. (Pew Research Center 2004)

Vojnové programovanie predpokladá, že v spravodajskom pokrývaní budú prevažovať snahy ospravedlňovať vojnu a jej usmerňovanie. To sa ukázalo v záberoch a komentároch nasadených reportérov. K väčšine amerických divákov kritické úvahy a analýzy žurnalistov neprenikli. Stalo sa to až vtedy, keď vojnový program pokročil a prezident v leteckej kombinéze oznámil z paluby lietadlovej lode víťazstvo. Pozornosť sa obrátila k hlavným obviňeniam Iraku z podpory útokov z 11. septembra a zatajovania zbraní hromadného ničenia. Spravodajské pokrývanie Iraku ponúkalo zábery protestujúcich Iračanov, odporujúcich voči správe Spojených štátov a pohľady na zničenú infraštruktúru, ktorej ťažké poškodenie bude potrebné opraviť, aby sa nový režim mohol ujať vlády. Objavila sa silnejšia kritika, korešpondujúca s bodmi 4 a 5. Ide o kritiku, ktorá je súčasťou základného diskurzu vojnového

programovania. Má v ňom teda svoje pevné miesto, ale nepresahuje rámec garantovaný v scenári. Tento scenár vznikol na podklade typických interakcií žurnalistov a politikov počas niekoľkých vojnových konfliktov.

Spravodajské pokrývanie vojny bolo evidentne ovplyvnené tlakom očakávaní. Očakával sa aj prísun „obrazov“, ktoré sľubovali „live“ zábery postupujúcich tankov, vojakov námornej pechoty, delostrelectva a explózií. Niektorí novinári pokrývajúci vojnu v Iraku sa sťažovali na cenzúru a zastrašovanie. Vojna v Iraku, podobne ako konflikt v Grenade, Paname a prvá vojna v Zálive, sa intenzívne zamerala na ovládnutie spravodajstva. Vedenie Coalition Media Center na vojenskej základni Saliyah v katarskom meste Doha „kšeftovalo“ s novinárskymi žiadosťami a akreditovalo viac ako 500 „angažovaných novinárov“, ktorí rotovali v rozličných jednotkách. Držalo nad informáciami pevnú ruku a dbalo na kladenie korektných otázok. Massing (2003) uvádza, že veteráni tejto kampane prirovnávali kontrolu informácií k neslávne známym „hlúpostiam o piatej“ z vietnamskej vojny.⁵ Išlo o scenár tlačovky, ktorý uznávaným žurnalistom, pokrývajúcim túto vojnu, pripadal ako absurdný vtíp. Kontrolovanie informácií sa rozšírilo aj v spravodajských organizáciách.

Sága jednej propagandy

Spravodajstvo venovalo minimálnu pozornosť tomu, že najvýznamnejší think tank kontroloval zmeny zahraničnej politiky, ktoré viedli k vojne v Iraku. Dokumenty a plány PNAC o vpáde do Iraku známe boli, ale v období desiatich rokov, ktoré predchádzali invázii, o nich hlavné spravodajské médiá výraznejšie neinformovali. Nerobili tak ani niekoľko mesiacov pred vojnou v Iraku (pozri tabuľku 1).

tab. 1: Chronológia vybraných spravodajských reportáží o Projekte nového amerického storočia a Plánu na inváziu do Iraku

Dátum	Chronológia spravodajských reportáží o PNAC
26. január 1998	NPR, <i>All things considered</i>
4. august 2001	NPR, <i>Weekend Edition Saturday</i>
11. august 2001	NYT, (Jane Perlez) Bombardovanie Iraku a zmena misie
21. august 2001	WPOST, (Thomas Ricks) Impérium: áno alebo nie? Tichá debata o úlohe Spojených štátov
10. september 2001	NPR, <i>Talk of the Nation</i>
23. september 2001	NBC, <i>Meet the Press</i> (Powell) spomenul list PNAC prezidentovi
3. december 2001	NYT, Úryvky z listu PNAC pre Clintona z roku 1998
9. december 2001	NYT, Článok o postavení PNAC
10. september 2002	NPR, <i>Talk of the Nation</i>

5 V origináli „Five O’Clock Follies“. Bola to prezývka, ktorú dostali tlačové konferencie v Saigone počas vietnamskej vojny. Stali sa známe kvôli charakteristickým výrokom, napríklad: „Museli sme tú osadu zničiť, aby sme ju zachránili“ (pozn. prekl.).

október 2002	<i>Harper's Magazine</i> , David Armstrong „Pieseň Dicka Cheneyho o Amerike“
12. január 2003	<i>LA Times</i> , Chalmers Johnson, o Rumsfeldovi a o naliehaní zaútočiť na Irak
1. február 2003	NYT, Todd Purdum „Mozgy“ v Bushovej zahraničnej politike (Bush ešte v ten istý vyhlásil, že viac nepodporuje obmedzenia)
4. marec 2003	Ruský novinár, monitorovaný BBC
5. marec 2003	ABC, <i>Nightline</i>
11. marec 2003	NYT, David Carr, článok o PNAC a o vplyve Kristolovho <i>Weekly Standard</i> na Busha a zahraničnú politiku
16. marec 2003	CBS, <i>Sunday Morning</i>
16. marec 2003	<i>Guardian Newspaper</i> (ostatní, Toronto)
20. marec 2003	Začiatok vojny proti Iraku
23. marec 2003	NBC, <i>Meet the Press</i> (Rumsfeld)
23. marec 2003	<i>LA Times</i> , Garry Schmidt z PNAC píše článok
23. marec 2003	NYT, Steven R. Weisman, článok o histórii vplyvu PNAC
6. apríl 2003	<i>Chicago Sun – Times</i> (Lynn Sweet) píše o Wolfowitzovom odmietnutí (pozri zasadnutie Senátu)
21. apríl 2003	NPR, <i>Talk of the Nation</i>
9. máj 2003	NPR, <i>All things considered</i>
5. jún 2003	NPR, <i>All things considered</i>

Vysvetlivky (pozn. prekl.): NPR: National Public Radio; NYT: New York Times; WPOST: Washington Post; NBC: National Broadcasting Company; LA Times: Los Angeles Times; ABC: American Broadcasting Company; CBS: Columbia Broadcasting System.

Publikovanie týchto materiálov mohlo ovplyvniť americkú verejnosť pri podpore vojny v Iraku a schvaľovaní takej zahraničnej politiky, ku ktorej patril „preventívny útok“, obídanie OSN a medzinárodných dohôd o podmienkach útoku. Odhalil to časopisecký článok (Armstrong 2002), ktorý sa čítal pre účely záznamu z Kongresu 8. októbra 2002 ako súčasť rezolúcie Spratta a Morana na posilnenie smerníc OSN. Bolo to asi šesť mesiacov pred „oficiálnym“ začiatkom bombardovania. Ani jedno pravidelné večerné spravodajstvo televíznych sietí nespomenulo tento think tank pred vypuknutím vojny, hoci PNAC bol v okolí Washingtonu, D.C. dobre známy. Robert McGovern, skúsený analytik CIA, ktorý pre spravodajské služby pracoval 27 rokov a zastupoval skupinu bývalých spravodajských úradníkov (VIPS, *Veteran Intelligence Officers for Sanity*, pozn. prekl.), dokonca poznamenal, že aj Hitler svoje hrôzostrašné svetovládne úmysly vopred ohlásil vo svojej knihe *Mein Kampf*. McGovern povedal Jonathanovi Mannovi zo CNN, že PNAC vypracoval pre Busha imperialistický plán hry:

Stačí sa vám iba otvoriť „Mein Kampf“. Americkú verziu „Mein Kampf“. Možno si pamätáte, že v knihe „Mein Kampf“ načrtnol Hitler základy svojho ťaženia a stratégie. Takže teraz tu máme „Mein Kampf“ adaptovaný na ame-

rickú scénu a volá sa „Projekt nového amerického storočia“. Stiahnite si ho z internetu a nájdete dokumenty siahajúce až do roku 1992. Opisujú všetko, čo plánuje táto skupina. Skupina, ktorá už spracúva politiku voči Iraku.

(Mann a Rodgers 2003)

Dvaja prominentní členovia Bushovej administratívy, Paul H. O'Neil a Richard A. Clarke, dokonca vyhlásili, že vojna s Irakom bola vopred hotovou záležitosťou. Ochota Bushovej administratívy uskutočniť plán PNAC a zaútočiť na Irak bez čakania na ďalšiu provokáciu bola zrejmä už niekoľko mesiacov po vypuknutí vojny. Paul H. O'Neil, dlhoročný oddaný republikán a bývalý minister financií počas interview v relácii *60 Minutes* stanice CBS uviedol:

Od samého začiatku tu panovalo presvedčenie, že Saddám Husajn je zlý človek a musí zmiznúť.

(New York Times, 12. január 2004, A11)

Na to, že situácia sa vyhodnotila ako vhodná pre vojenské riešenie a zároveň zhodná s vojnovým programovaním, mali veľký vplyv isté súvislosti. Členovia PNAC, ktorí už v tomto období pracovali pre Bushovu administratívu, vložili pojem terorizmus do širšieho diskurzu strachu. Tvorilo ho všadeprítomné komunikovanie, symbolické vedomie a presvedčenie o skutočnosti, že hrozba a riziko sú základnou súčasťou každodenného života. Britský novinár John Pilger zdokumentoval jednu z raných diskusií, v ktorej sa hovorilo o využití útokov z 11. septembra ako zámienky na inváziu do Iraku:

Ráno 12. septembra 2001, bez akýchkoľvek dôkazov o tom, kto boli únoscovia, požadoval Rumsfeld, aby Spojené štáty zaútočili na Irak. Podľa Woodwarda, Rumsfeld na zasadnutí kabinetu povedal, že Irak by sa mal stať „hlavným cieľom v prvej fáze vojny proti terorizmu.“ Irak bol dočasne ušetrený iba preto, lebo minister zahraničných vecí Colin Powell presvedčil Busha, že „*verejná mienka musí byť najprv pripravená, aby bolo možné vytiahnuť na Irak...*“ (kurzíva autori)

(Pilger 2002)

Podľa Pilgera hľadalo viacero poradcov administratívy – vrátane tých, ktorí boli prepojení s PNAC – nejakú katastrofickú udalosť, nový „Pearl Harbor“, ktorý by sa dal využiť ako katalyzátor agresívnejšej zahraničnej politiky. Stali sa ním útoky z 11. septembra 2001. To bol ten nový „Pearl Harbor“, to bola tá udalosť, ktorú označili ako „príležitosť storočia“. (Pilger 2002) Ďalších 18 mesiacov strávili prípravou verejnej mienky na inváziu do Iraku, ktorá sa udiala 20. marca 2003. Súčasťou tejto prípravy bola voľnosť v používaní a definovaní pojmu terorizmus, ktorý sa mohol chápať vo veľmi širokom význame a všeobecných súvislostiach.

Pred inváziou do Iraku pokrývali spravodajské médiá PNAC len minimálne, napriek tomu, že sa o ňom hovorilo vo „verejných záznamoch“, ktoré sú súčasťou vládnych dokumentov a že sa sporadicky spomínal v novinových a rozhlasových reportážach na sklonku 90. rokov (pozri tabuľku 1). Šesť mesiacov predtým, než 20. marca Spojené štáty zaútočili na Irak, sa PNAC zaoberalo iba niekoľko novinových článkov. V tomto období sa o nich v pravidelnom večernom spravodajstve televíznych sietí neobjavili žiadne reportáže, aj keď

---

v relácii *Nightline* sa preverovali „obvinenia z konšpirácie“ a 5. marca v nej odvysielali interview s Viliamom Kristolom. Konšpiračné obvinenia niekoľkých zahraničných novin však odmietol reportér Ted Koppel:

Robili len to, čo zvyknú robiť bývalí vládni úradníci a politici, keď stratia moc. Začali vytvárať stratégiu, v tomto prípade stratégiu zahraničnej politiky, aby mohli ovplyvniť administratívu vedenú prezidentom Clintonom, ktorá bola vtedy pri moci. Alebo, ak by sa im to nepodarilo, ďalšiu administratívu, ktorá jedného dňa príde k moci. Naliehali na odstránenie Saddáma Husajna. Navrhovali nasadenie silnej americkej vojenskej posádky do Perzského zálivu, ochotnej použiť silu na ochranu kľúčových amerických záujmov v Zálive... Sotva to bola konšpirácia, veď tento návrh bol každému na očiach. Ale určite je to zaujímavá prípadová štúdia o prostriedkoch, ktoré využívajú fejtonisti, komentátori a intelektuáli z think tankov na ovplyvňovanie kurzu zahraničnej politiky v čase volieb prijateľného prezidenta.

(ABC News 2003)

Po vypuknutí vojny začali noviny aj elektronické médiá venovať PNAC a jeho vplyvu na utváranie Bushovej zahraničnej politiky, viacej pozornosti (pozri tabuľku 1). Obzvlášť to platilo pre zahraničnú tlač, ktorá mala oveľa väčší sklon kritizovať PNAC a štýl americkej zahraničnej politiky. Čiastočne sa pod to podpísal aj fakt, že Spojené štáty sú najviac spravodajsky pokrývanou krajinou sveta. (Wu 2000)

Hlavné spravodajské agentúry v Spojených štátoch a najmä televízne siete informovali o úlohách, ktorú hral PNAC pri vytváraní irackej vojny, v obmedzenom rozsahu. Propagandistické úsilie vyšlo najavo vtedy, keď sa zistilo, že členovia PNAC slúžili ako rutinné spravodajské zdroje. Týkalo sa to najmä záverov spravodajského vysielania, ktoré sa zameriavali na infotainment. Spravodajské organizácie pri komentovaní udalostí explicitne alebo implicitne využívali spravodajské zdroje, ktoré sa špecializovali na určité témy. (Epstein 1973; Ericson a kol. 1987; Ericson, Baranek a Chan 1991; Chermak 1995; Baer a Chambliss 1997; Bailey a Hale 1998; Surette 1998; Westfeldt 1998) Naša analýza spravodajského pokrytia vojny v Iraku dennikom *New York Times* a inými spravodajskými orgánmi odhalila, že za posledné desaťročie blízko spolupracovali s PNAC títo jednotlivci: Thomas Donnelly, Andrew Bacevich, William Kristol, Richard Perle, Marc Gerecht, Gary Schmitt a Robert Kagan. Iné osoby, napríklad Paul Wolfowitz, Donald Rumsfeld a Dick Cheney sa veľmi angažovali v podpore PNAC („zdroje orientované pro“), no ani oni, ani iní stúpenčí PNAC, ktorí boli v Bushovej administratíve, v tejto analýze zahrnutí nie sú. Porovnávali sme pokrytie, ktorého sa im dostalo, šesť mesiacov pred 11. septembrom a šesť mesiacov po ňom. Takisto sme postupovali aj pri štyroch osobách, ktorých sme vo svojom prehľade správ identifikovali ako kritikov („zdroje orientované proti“) návrhu a plánu PNAC na inváziu do Iraku.

Výsledky sú viac než jasné. „Zdroje orientované pro“ PNAC boli pred 11. septembrom použité 72-krát a v období šiestich mesiacov, ktoré nasledovali po tomto dátume, 133-krát, čo znamená nárast o 85 %. Na „zdroje orientované proti“ PNAC sa objavilo len päť referencií

(z toho štyri predstavoval Joseph Nye)⁶ a osem sa vyskytlo po 11. septembri (z toho sedem Joseph Nye). Pred 11. septembrom často využíval zdroje PNAC denník *New York Times*. V tejto súvislosti treba upozorniť predovšetkým na Williama Kristola (počet citácií=42), bývalého náčelníka štábu viceprezidenta Dana Quayleyho a vydavateľa značne konzervatívneho týždenníka *Weekly Standard* a na Richarda Perleho (počet citácií=21), bývalého štátneho tajomníka ministra obrany a člena Výboru pre obrannú politiku, ktorý poskytuje poradenstvo Donaldovi Rumsfeldovi. Obaja patria k prominentným washingtonským zdrojom, pozývajú ich do diskusií o celom spektre otázok domácej a zahraničnej politiky. Pozrime sa na prehľad ovplyvňovania verejnej mienky spravodajskými reportážami.

Manipulácia verejnej mienky

Prieskumy verejnej mienky sú jedným zo spôsobov, akým sa dal odhadnúť vplyv informácií o Iraku na mieru podpory verejnosti. Po invázii viaceré prieskumy zisťovali, čo si myslí verejnosť o tvrdeniach administratívy. Výsledky naznačujú, že v prípade, keď má verejnosť o závažných otázkach viac informácií, jej podpora klesne. Po opýtaní by dokonca preferovala viac informácií od administratívy. V apríli 2003 bolo 58 % opýtaných „čistočne alebo veľmi znepokojených tým, že americké vojenské oddiely ešte nenašli žiadne zbrane hromadného ničenia“. V júni, o dva mesiace neskôr prieskum agentúry Harris Poll informoval, že kým väčšina Američanom naďalej verila tomu, že Irak má zbrane hromadného ničenia, už 40 % si myslelo, že „americká vláda úmyselne prehánala informácie o zbraniach hromadného ničenia v Iraku, aby zvýšila podporu vojny“.

Podozrievania z ospravedlňovania vojny v Iraku zo strany Bushovej administratívy postupom časom narastali. Pribúdalo čoraz viac informácií o tom, že zbrane hromadného ničenia sa objaviť nepodarilo. Dôkazy, že Husajn nebol priamo zapletený s osobami, ktoré nasmerovali lietadlá na budovy Američanov 11. septembra 2001, boli čoraz jasnejšie. Najpresvedčivejšie údaje, dokumentujúce naštrbený kredit administratívy, priniesol týždenník *Newsweek* v októbri 2003. Informoval o neustálom úbytku podpory verejnosti, ktorá mala čoraz lepšie informácie o spravodajskom usmerňovaní vojny. Občanom bola položená takáto otázka: „Pred vojnou v Iraku Bushova administratíva tvrdila, že má správy od tajných služieb, ktoré naznačujú, že Irak pred zbrojnými inšpektormi OSN skrýva nepovolené chemické alebo biologické zbrane. Doposiaľ sa však takéto zbrane v Iraku nenašli. Myslite si, že Bushova administratíva nesprávne analyzovala alebo interpretovala správy svojich tajných služieb, ktoré hovorili o nepovolených zbraniach?“ (pozri tabuľku 2).

tab. 2: Správa o prieskume v týždenníku *Newsweek* z októbra 2003

Dátum	Áno (%)	Nie (%)	Neviem (%)
29.–30. mája 2003	36	54	10
10.–11. júla 2003	45	41	14
24.–25. júla 2003	41	49	10

6 Joseph Nye pôsobí v Ústave vlády Johna F. Kennedyho na Harvardskej univerzite, kde bol v rokoch 1995–2004 dekanom. Predtým, v rokoch 1993 a 1994, bol predsedom Národného spravodajského výboru a štátnym tajomníkom Výboru pre bezpečnosť zahraničných záležitostí. Publikuje teoretické práce z oblasti medzinárodných konfliktov (pozn. prekl.).

21.–22. augusta 2003	44	47	9
9.–10. októbra 2003	49	39	12
23.–24. októbra 2003	50	39	11

Neskoršie zdroje ukazujú ešte výraznejší úbytok dôvery verejnosti vo vzťahu k pravdivosti vyhlásení vlády o Iraku a oprávnenosti jej podozrievania z držania zbraní hromadného ničenia. Porovnanie údajov z prieskumu agentúry Harris Poll, ktorý sa konal v júni 2003 a septembri 2004, ukazuje, že verejná mienka sa obrátila presne opačným smerom. V júni 2003 si 55 % opýtaných myslelo, že „to, čo pred vojnou v Iraku tvrdila vláda o zbraniach hromadného ničenia v Iraku a kontaktoch tejto krajiny s teroristickou organizáciou al-Káida, bolo vcelku pravdivé“. Len 36 % si myslelo, že vláda zavádza. Keď rovnakú otázku položili v septembri 2004, iba 36 % opýtaných si myslelo, že vláda poskytla správne informácie a 55 % si už myslelo, že vláda zavádzala.

Prieskumy, ktoré spoločne urobili CNN, *USA Today*, Gallup Poll a prieskumy organizácií Pew Research Center a Programu na výskum postojov k zahraničnej politike (PIPA, *Program on International Policy Attitudes*, pozn. prekl.) ukazujú podobné výsledky. V prieskumoch z marca 2003, mesiac pred vyhlásením vojny Iraku, si 68 % ľudí myslelo, že do vojny s Irakom ísť treba a 71 % si myslelo, že rozhodnutie Spojených štátov začať inváziu bolo správne. Podľa výskumu verejnej mienky týždenníka *Newsweek* z júla 2003, 68 % ľudí v tom čase verilo, že vojenský zásah v Iraku bol správnou vecou. Už septembri 2004 tieto čísla poklesli na 49 %, 53 % a 55 %, v príslušnom poradí.

Reflexia propagandy

Spravodajské pokrytie vojny v Iraku a aktivít PNAC ukazuje, ako sa v povahe a načasovaní žurnalistickej kritiky a v alternatívnych interpretáciách oficiálnych nariadení oneskorene odrazili kľúčové udalosti. Napokon sa kritika a interpretácie predsa len objavili ako súčasť naratívneho scenára vojnového programovania. Vojnové programovanie má svoje organizačné a formálne limity a tie žurnalistov odvedli od hlavných tém. Tak, ako sa to aj na základe vojnového programovania dalo predpokladať, spravodajské organizácie, ktoré pokrývali vojnu v Iraku, začali uvažovať o tom, „čo sa nepodarilo“, a všimli si, že nereflektovali vplyv PNAC. Jeden pozorovateľ poznamenal:

Samozrejme, teraz je ten správny čas na to, aby sme zásadne prehodnotili spôsob, akým pracovala tlač. Či sa nám to páči alebo nie, na konšpirácii, ktorá hnala Ameriku do ilegálnej vojny, mali médiá svoj podiel viny. Pred vojnou sme potrebovali veľmi seriózne informácie, ktoré by nám vysvetlili, podľa akého receptu chystá vojnu kuchynský kabinet neokonzervatívcov a ich bojachtivých priateľov. Vojnu, ktorá spôsobila krviprelievanie v Iraku a ohrozila svet.

(Columbia Journalism Review Staff 2004: 46–47)

Aj denník *New York Times* uznal, že systematicky zavádzal a spoliehal sa len na oficiálne zdroje:

Keď sa dnes pozeráme naspäť, myslíme si, že sme mali dôraznejšie overovať vyhlásenia. Vtedy, keď sa objavovali nové skutočnosti, aj vtedy, keď sa nijaké neobjavili. Denník Times sa tiež priznal, že oveľa väčšmi uprednostňoval články s alarmujúcimi informáciami o Iraku ako tie, v ktorých sa poplašné správy popierali. Množstvo článkov čerpalo informácie od irackých utečencov a kritikov Saddáma Husajna...

(AP v The Arizona Republic, 27. máj 2004: A1)

Aj ostatní žurnalisti sa v súlade s vojnovým programovaním pridali k reflexii spravodajského pokrývania vojny v Iraku.

Koľko Američanov v tom vojnovom zhone vôbec počulo o niektorom z možných následkov? (Ide o množstvo problémov, ktoré budú nasledovať po vojne, napríklad stanovenie dočasnej vlády, nutnosť zabezpečiť zdroje pitnej vody a centrá lekárskej starostlivosti, uzavretie tzv. Halliburtonovej zmluvy, ktorá prakticky zabezpečuje kontrolu nad ropou.) Zo 574 reportáží o Iraku, ktoré vysielali televízne stanice NBC, ABC a CBS vo večernom spravodajstve v období medzi 12. septembrom (keď sa Bush obrátil na OSN) a 7. marcom (týždeň a pol pred vypuknutím vojny) sa iba 12 z nich priamo zaoberalo možnými následkami...

(Cunningham 2003: 24)

Záver

Naplánovanie a predaj vojny v Iraku boli výsledkom úspešnej propagandistickej kampane. Ukázali sme, že PNAC ako think tank i ako organizácia nominujúca členov do administratívy bol významným spravodajským zdrojom, ktorý pomáhal americkej verejnosti vyhodnocovať situáciu. Američania si neboli vedomí tejto skrytej súvislosti. Vypočuli si príbeh o vojne, ale nevypočuli si príbeh o PNAC. Dominantný diskurz a tematické dôrazy tvorili informácie, že Husajn je zlý, že bol zapletený do útokov z 11. septembra, ktoré spôsobili smrť americkým občanom, že podporoval terorizmus a plánoval použiť zbrane hromadného ničenia alebo ich doručiť teroristom. Na prvý pohľad z toho teda vyplývalo, že bolo treba urýchlene zakročiť. Hlavné spravodajské médiá prakticky neprezentovali nič, čo by tento scenár spochybnilo, ak nerátame hlasy, ktoré príležitostne žiadali o strpenie a viacej informácií (napríklad senátori Byrd a Kennedy). Každé zmysluplné oponovanie voči týmto obvineniam zaniklo v diskurzívnej štruktúre vojnového programovania.

Naša analýza spravodajského pokrytia vojny v Iraku a konkrétna interpretácia PNAC sú v súlade s koncepcným rámcom vojnového programovania. Spravodajské médiá neprezentovali viac informácií o PNAC z niekoľkých príčin. K rozhodujúcim faktorom patrili typický spôsob organizovania a plánovania. Tlačové agentúry, podobne ako armáda a iné veľké organizácie, musia svoju činnosť plánovať vopred. Spravodajské médiá plánujú svoje pokrytie do budúcnosti na základe široko definovaných „tém“, „línii správ“, lebo musia predvídať požiadavky na personál a logistiku. Vďaka satelitným technológiám je oveľa jednoduchšie zorganizovať „globálne pokrývanie“, ale spravodajské pokrývanie vojny na druhej pologuli

si aj tak vyžaduje zložité logistické operácie. Spravodajské pokrývanie v budúcnosti plánujú médiá podľa vopred pripraveného „plánu hry“ (niektoré udalosti, napríklad katastrofa, ho samozrejme môžu pozmeniť). Okrem toho, plánovanie spravodajských médií často kopiruje plánovanie organizácií, ktoré sa na nových a očakávaných udalostiach budú podieľať. Pri vedení vojny je kľúčové vojenské plánovanie, rovnako kľúčové je však mediálne plánovanie jej pokrývania. Nikoho teda neprekvapí, že spravodajské médiá majú sklon kopirovať plánovanie armády.

Analýza množstva spravodajských reportáží naznačuje, že pokrývaniu zväčša dominovalo niekoľko kľúčových tém. Pri vojne v Iraku išlo o témy: 1. obetí a utrpenia (súčasťou bola vnorená téma hrdinstva a odškodnenia), 2. odvetných opatrení, 3. vojny proti terorizmu, 4. strachu, 5. domácej bezpečnosti, 6. sledovania podozrivých, 7. prípravy a vedenia vojny s Afganistanom a Irakom. (Altheide 2004) Tieto už „vopred známe“ témy boli zamerané na budúcnosť a akčné spracovanie (výnimkou bola len neustále opakovaná téma spomienok na obeť z 11. septembra). Spravodajské pokrývanie bolo prezentované ako postupnosť odvíjajúcich sa udalostí a uskutočňovaných plánov. Do spravodajstva boli často vpašované scenáre, ktoré mali publikum pripraviť na budúce udalosti, napríklad na to, že OSN a všetci ostatní spojenci pravdepodobne nepodporia plány Spojených štátov. Cieľom týchto scenárov bolo podávať preventívne útoky ako „spôsob sebaobrany“ a ospravedlňovať útok na Irak prízvukovaním, že by mohol Spojeným štátom spôsobiť škody zbraňami hromadného ničenia, ktoré údajne vlastnil. Bolo mu v tom treba zabrániť.

Zdôraznili sme, že hoci závažné problémy administratívy s dokazovaním obvinení o zbraniach hromadného ničenia boli známe ešte pred 20. marcom 2003, získali len minimálnu pozornosť, pretože všetci rozprávali o nastávajúcej vojne. Slovo vojna sa stalo mantrou, ktorú opakovali organizačne talentovaní, legitímni tvorcovia vyhlásení. Na základe vojnového programovania, teda konceptu, ktorý opisuje diskurz vojnových správ, sa dá predpokladať, že po hlavných vojenských akciách budú nasledovať reflexie a kritiky. Tak sa stalo. Po vypuknutí vojny bol už vhodnejší čas na to, aby boli v súvislosti s plánmi PNAC položené problematické vecné otázky a aby sa nastolili aj ďalšie témy, ale takúto potrebu väčšinou signalizovali zahraničné publikácie, ktoré nezískali veľkú pozornosť.

Masmédiá sú integrálnou súčasťou kampaní, ktoré podporujú vojnu. Nezačali síce vojnu v Iraku, ale vytvárali súvislosti, očakávania publika, diskurz, ovplyvňovali produkciu symbolických významov. Žijeme v postžurnalistickej ére, už nie je možné navzájom odlišiť tvorcov udalostí, propagátorov udalostí a kronikárov udalostí. (Altheide a Snow 1991) Všetci sa spoliehajú na mediálnu logiku, na cit, čo sa bude páčiť vybraným skupinám publika, na to, ako podporiť vhodné významy, ale predovšetkým na to, ako to všetko zabalíť a predať na trhu ako čosi atraktívne. Videli sme, že vojnové programovanie je už dnes tovarom. Propaganda sa zapája do procesu výroby správ: spravodajské zdroje a žurnalisti využívajú mediálnu logiku a spoločne sa podieľajú na konštruovaní udalostí a ich emotívnom predvádzaní. Tým však zmenšujú verejný priestor na diskusiu, najmä na tú kritickú. Údaje z prieskumov verejnej mienky ukazujú, že názory verejnosti sú formované spravodajskými reportážami. Verejnú podporu vojny v Iraku a dôveru v Bushovu administratívu vystriedali kritickejšie spravodajské reportáže. Keď sa objavilo viac informácií o PNAC a chýbajúcich zbraniach hromadného ničenia, miera verejného schvaľovania vojny poklesla, rovnako ako dôvera občanov v prezidenta Busha. (Morin a Wilbank 2004) Objavila sa vlastne celkom nová spravodajská téma, „nepohodlné zbrane hromadného ničenia“ a vzápätí vyvolala nával kritických článkov. Táto zmena sa udiala v súlade s bodom 5 vo vojnovom programovaní.

Výskum a sociologická teória naznačujú, že vojnové programovanie bude pokračovať dovtedy, kým tento formát nezrušíme, alebo kým neprehodnotíme tie metódy a médiá, na základe ktorých ohraničujeme, selektujeme, usporadúvame a prezentujeme informácie. To sa môže podariť, aj keď ľahké to nebude. Po prvé: najprv musíme prehodnotiť svoje vlastné chápanie propagandy. Musíme prehodnotiť aj úlohu komunikácie v chápaní konfliktu. Komunikácia ovplyvňuje výber javiska konfliktu, prezentáciu konfliktu a mechanizmus, pomocou ktorého konfliktu pripisujeme význam. Po druhé: musíme uznať, že metódy, ktorými boli spravodajsky pokrývané moderné vojny, sú pomerne predvídateľné a v súčasnosti sa už odrážajú v plánovaní vedenia vojny. Tvorcovia vyhlásení z PNAC vedeli, že zmenu zahraničnej politiky bude ľahké odôvodniť tragédiou z 11. septembra a že výpovede a významy sa budú dať ľahko ovplyvniť, keď sa pritom využije masívna podpora médií (najmä televízne obrazy).

Po tretie: sociálni vedci potrebujú spolupracovať s novinármi na to, aby dokázali teoreticky pochopiť, akým spôsobom sa v spravodajskej praxi odráža moc a vojnové programovanie. Vplyv týchto faktorov sa nedá odstrániť výmenou konkrétnych reportérov, schválením nových etických kódexov alebo kontrolou životopisov novinárov. Vojnové programovanie sa nelíši od iných masmediálnych scenárov, napríklad od kriminálneho spravodajstva (Baer a Chambliss 1997; Surettne 1998; Wesfeldt a Wicker 1998) alebo mediálnych rámcov zaužívaných na prezentovanie sociálnej reality. Tieto problémy sú súčasťou ekológie komunikácie. Ekológia komunikácie sa zaoberá štruktúrou, usporiadaním a dostupnosťou informačných technológií, rozličných fór, médií a informačných kanálov. (Altheide 1995) Ekologický prístup k správam a verejným informáciám je odvodený z informačných technológií, kultúrneho kontextu a komunikačných formátov.

Jednou z ďalších možností, ktorú máme, je ustúpenie z očakávania, že spravodajské médiá môžu byť reformované takým spôsobom, ktorý vojnové programovanie eliminuje. Teda po štvrté: formát by sa dal zrušiť tak, že by sa odstránil a nahradil alternatívnym modelom. Ten by zase po čase mohol byť prepracovaný, alebo nahradený novým médiom, napríklad internetom, či inými, dostupnejšími komunikačnými rozhraniami, aj keby možno neboli také spoľahlivé. Je načase zvážiť, či máme naďalej podporovať bojovo naladené médiá alebo programy, ktoré zaujímajú sociálne a politické stanoviská k najdôležitejším otázkam našich dní. Vojnové programovanie si k sebe pritiaholo spravodajské orgány, ktoré boli až doteraz uznávané ako „objektívne“ a „nestranné“. Opakovane sme mohli vidieť, že aktuálna prax spravodajských sietí a reportérstva už viac nahráva mocným inštitucionálnym hráčom, takým ako PNAC, ale aj ďalším kľúčovým tvorcom vyhlásení. V Amerike sa objavil dominantný diskurz, vojnové programovanie, ktoré zásadným spôsobom usmerňuje spravodajské pokrývanie vojny. Práve kvôli svojmu vlastnému úspechu tento diskurz tak fatálne zlyhal vtedy, keď mal informovať o dôležitých súvislostiach a najmä keď mal poskytnúť jasné stanovisko k think tanku, ktorý tak intenzívne naliehal na vojenské riešenie, ktorý zmenil zahraničnú politiku Spojených štátov a ktorý sponchybnil základné občianske slobody. Takéto jasné stanovisko by ešte nebolo pre médiá pred vypuknutím vojny zaujímavé. Teraz sa však stalo súčasťou istej schémy, začlenilo sa do vojnového programovania.

Tento článok nesmie zostať tým, čím zatiaľ je. Spadá totiž pod bod 5 vojnového programovania (štúdie a kritiky o mediálnom pokrývaní). Ak naša argumentácia zostane v tomto rámci, tieto reflexie jednoducho len zhmotnia konceptuálny model, ktorý sme tu opisovali. Mediálne rámce a formáty sa musia zmeniť, ak sa chceme vyhnúť budúcim vojnám podnecovaným propagandou: žurnalisti nemôžu čakať na to, kým sa objavia udalosti, ktoré majú za úlohu pokrývať, analyzovať alebo kritizovať, pretože ich predbehnú spravodajské procesy

(objavia sa napríklad spravodajské zdroje, začnú sa nakrúčať a upravovať zábery). Vznikne scenár sociálnej konštrukcie reality v ďalšej epizóde vojnového programovania. Tento článok je jedným malým krokom v ústrety alternatívnemu spravodajskému diskurzu.

Pod'akovanie

Koncept tohto článku bol prezentovaný na výročnom stretnutí Americkej sociologickej asociácie v dňoch 14.–17. augusta 2004 v San Franciscu. Ďakujeme za pomoc vydavateľovi a recenzentom.

Literatúra:

- ABC News. 2003. "Nightline: The Plan." March 5, 2003.
- Adams, William C. 1981. *Television Coverage of the Middle East*. Norwood, NJ: Ablex.
- Adams, William C. 1982. *Television Coverage of International Affairs*. Norwood, NJ: Ablex.
- Alali, A. Odasuo – Byrd, Gary W. 1994. *Terrorism and the News Media: A Selected, Annotated Bibliography*. Jefferson, NC: McFarland.
- Aldridge, Meryl – Hewitt, Nicholas (eds.). 1994. *Controlling Broadcasting: Access Policy and Practice in North America and Europe*. Manchester, England: Manchester University Press.
- Altheide, David L. 2006. *Terrorism and the Politics of Fear*. Lanham: AltaMira Press.
- Altheide, David L. 1987. "Ethnographic Content Analysis." Pp. 1065–77 in *Qualitative Sociology* 10.
- Altheide, David L. 1995. *An Ecology of Communication: Cultural Formats of Control*. Hawthorne, New York: Aldine de Gruyter.
- Aldine de Gruyter. 1996. *Qualitative Media Analysis*. Newbury Park, CA: Sage.
- Aldine de Gruyter. 1997. "The News Media, The Problem Frame, and the Production of Fear." Pp. 646–68 in *Sociological Quarterly* 38.
- Aldine de Gruyter. 1999. "The Military-Media Complex." *Newsletter of the Sociology of Culture* 13: 1ff.
- Aldine de Gruyter. 2002a. *Creating Fear: News and the Construction of Crisis*. Hawthorne, New York: Aldine de Gruyter.
- Aldine de Gruyter. 2002b. "Tracking Discourse." Pp. 172–86 in *Culture in Mind*, ed. by K. A. Cerulo. New York: Routledge.
- Aldine de Gruyter. 2003. "The Mass Media as a Social Institution." Pp. 657–84 in *Handbook of Symbolic Interactionism*, edited by T. Larry and N. J. Herman Reynolds. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Aldine de Gruyter. 2004. "Consuming Terrorism." Pp. 289–308 in *Symbolic Interaction* 27.
- Altheide, David L. – Snow, Robert P. 1991. *Media Worlds in the Postjournalism Era*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
- Armstrong, David. 2002. "Dick Cheney's Song of America: Drafting a Plan for Global Dominance." Pp. 76–83 in *Harper's Magazine*, October.
- Bacevich, A. J. 2002. *American Empire: The Realities and Consequences of U. S. Diplomacy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Baer, Justin – Chambliss, William J. 1997. "Generating Fear: The Politics of Crime Reporting." Pp. 87–107 in *Crime, Law and Social Change*, 27.
- Baifang, Liu. 2003. "Civil Liberties, Dissing Dissent: In White House Actions, a Troubling Echo of Life in Communist China." Pp. p. M6 in *Los Angeles Times*. October 26.
- Bailey, Frankie Y. – Hale, Donna C. 1998. *Popular Culture, Crime, and Justice*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Barber, Benjamin R. 2003. *Fear's Empire: War, Terrorism, and Democracy*. New York: W. W. Norton.
- Barson, Michael – Heller, Steven 2001. *Red Scared! The Commie Menace in Propaganda and Popular Culture*. San Francisco, CA: Chronicle Books.
- BBC. 2004. "Iraq Death Toll 'Soared Post-War'." *BBC Newscast*, October 29, 2004.
- Bennett, W. Lance. 1988. *News: The Politics of Illusion*. New York: Longman.
- Bennett, W. Lance. 2005. "News as Reality TV: Election Coverage and the Democratization of Truth." *Critical Studies in Media Communication*.
- Berliner, D. C. – Biddle, B. J. 1995. *The Manufactured Crisis: Myths, Fraud, and the Attack on America's Public Schools*. New York: Addison-Wesley.

- Best, Joel. 1990. *Threatened Children: Rhetoric and Concern About Child-Victims*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Best, Joel. 1999. *Random Violence: How We Talk about New Crimes and New Victims*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Best, Joel (ed.). 1995. *Images of Issues*. Hawthorne, New York: Aldine de Gruyter.
- Carr, David. 2003. "White House Listens When Weekly Speaks." Pp. E 1 in *The New York Times*, March 11.
- Chermak, Steven. 1995. *Victims in the News: Crime and the American News Media*. Boulder, CO: Westview Press.
- Chiricos, Ted – Padgett, Kathy – Gertz, Marc. 2000. "Fear, TV News, and the Reality of Crime." Pp. 755–85 in *Criminology* 38.
- CNN. 2001. "CNN Late Edition with Wolf Blitzer." July 29, 2001.
- Columbia Journalism Review Staff. 2004. "Brits vs Yanks: Who Does Journalism Right." Pp. in 44–49 in *Columbia Journalism Review* May/June.
- Comstock, George A. 1991. *Television in America*. Newbury Park, CA.: Sage.
- Comstock, George A. – Scharrer, Erica. 1999. *Television: What's On, Who's Watching, and What It Means*. San Diego, CA: Academic Press.
- Cooney, Daniel – Sinan, Omar. 2004. " Pp. A4 in More than 5,500 Iraqis Killed during 1 Year." *The Arizona Republic*, May 24.
- Covington, Sally. 1998. "How Conservative Philanthropies and Think Tanks Transform US Policy." *Covert Action Quarterly*. <http://mediafilter.org/CAQ/caq63/caq63thinktank.html> (18. 9. 2006)
- Cunningham, Brent. 2003. "Re-Thinking Objectivity." Pp. 24–32 in *Columbia Journalism Review* July/August.
- Davis, Charles. 2003, February 5. "Duct Tape, Plastic, and Bio-Terrorism: What Reporters Don't Ask about Can Kill All of Us." In *University of Missouri Symposium: Understanding Crises: Media Coverage and Statistics on War and Terror*, University of Missouri.
- Der Derian, James. 2002. "The War of Networks." *Theory and Event* 5:4. http://muse.jhu.edu/journals/theory_and_event/v005/5.4derderian.html (18. 9. 2006)
- van Dijk, Teun A. 1988. *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: L. Erlbaum.
- Doob, Leonard. 1966. *Public Opinion and Propaganda*. Hamdon, CT: Archon Books.
- Douglas, Jack D. 1970. *Deviance and Respectability: The Social Construction of Moral Meanings*. New York: Basic Books.
- Doyle, Aaron. 2001. "How Television Influences Social Institutions: The Case of Policing and Criminal Justice." Ph.D. dissertation, Department of Sociology, University of British Columbia, Vancouver, Canada.
- Edelman, Murray J. 1985. *The Symbolic Uses of Politics*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Editorial. 2004. "Spread the War Blame: The CIA Made Some Big Mistakes about Iraq, but It Should Not Be Made a Scapegoat for the Invasion." Pp. 10A in *The Atlanta Journal Constitution*, July 14.
- Ellenius, Allan and European Science Foundation. 1998. *Iconography, Propaganda, and Legitimation*. New York: Oxford University Press.
- Engel, Matthew. 2002. "War on Afghanistan: American Media Cowed by Patriotic Fever, Says Network News Veteran." Pp. 4 in *The Guardian*, May 17.
- Epstein, Edward J. 1973. *News from Nowhere*. New York: Random House.
- Ericson, Richard V – Baranek, Patricia M. – Chan, Janet B. L. 1991. *Representing Order: Crime, Law and Justice in the News Media*. Toronto, Canada: University of Toronto Press.
- Ericson, Richard V – Baranek, Patricia M. – Chan, Janet B. L. 1987. *Visualizing Deviance: A Study of News Organization*. Toronto, Canada: University of Toronto Press.
- Fairness and Accuracy in Reporting (FAIR)*. 2003, March 18. "In Iraq Crisis, Networks are Megaphones for Official Views." <http://www.fair.org/reports/iraq-sources.html> (18. 9. 2006)
- Fowler, Roger. 1991. *Language in the News: Discourse and Ideology in the British Press*. London: Routledge.
- Gans, Herbert J. 1979. *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. New York: Pantheon Books.
- Gerth, Hans H. 1992. "Crisis Management of Social Structures: Planning, Propaganda and Societal Morale." Pp. 337–59 in *International Journal of Politics, Culture and Society* 5.
- Glaser, Barney G. – Strauss, Anselm L. 1967. *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago, IL: Aldine.
- Graber, Doris S. 1984. *Processing the News: How People Tame the Information Tide*. New York: Longmans.

- Grimshaw, Allen Day – Burke, Peter J. 1994. *What's Going on Here? Complementary Studies of Professional Talk*. Norwood, NJ: Ablex.
- Grossberg, Lawrence – Wartella, Ellen – Whitney, D. Charles. 1998. *Mediamaking: Mass Media in a Popular Culture*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Grossman, Lawrence K. 1997. "Why Local TV News Is so Awful." Pp. 21 in *Columbia Journalism Review*, Nov/Dec.
- Haas, Eric - Molnar, Alex - Serrano, Rafael. 2002. "Media Impact of Think Tank Education Publications." 2001 *Research Report, Education Policy Research Unit*, Arizona State University, Tempe, AZ.
- Hall, Peter. 1988. "Asymmetry, Information Control, and Information Technology." Pp. 341–56 in *Communication and Social Structure*, ed. by D. Maines – C. J. Couch. Springfield, IL: Thomas.
- Herman, Edward S. – Chomsky, Noam. 2002. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books.
- Hertog, James K. – Fan, David P. 1995. "The Impact of Press Coverage on Social Beliefs: The Case of HIV Transmission." Pp. 545–77 in *Communication Research*, 22.
- Hertsgaard, Mark. 1988. *On Bended Knee: The Press and the Reagan Presidency*. New York: Farrar Straus Giroux.
- Hunt, Darnell M. 1999. *O.J. Simpson Facts and Fictions: News Rituals in the Construction of Reality*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Iyengar, Shanto – Kinder, Donald M. 1987. *News that Matters*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Jackall, Robert (ed.). 1994. *Propaganda*. New York: New York University Press.
- Jackall, Robert – Hirota, Janice M. 1999. *Experts with Symbols: Advertising, Public Relations, and the Ethics of Advocacy*. Chicago, IL: University of Chicago.
- Johnson, Chalmers A. 2004. *The Sorrows of Empire: Militarism, Secrecy, and the End of the Republic*. New York: Metropolitan Books.
- Kagan, Robert. 2003. *Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. New York: Knopf.
- Kagan, Robert – Kristol, William. 2000. *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*. San Francisco, CA: Encounter Books.
- Kaplan, Robert D. 2003. "Supremacy by Stealth: Ten Rules for Managing the World." Pp. 66–90 in *The Atlantic*, July/August.
- Kellner, Douglas. 1992. *The Persian Gulf TV War*. Boulder, CO: Westview Press.
- Kellner, Douglas. 2003. *From 9/11 to Terror War: The Dangers of the Bush Legacy*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Kellner, Douglas. 2004. "Media Propaganda and Spectacle in the War on Iraq: A Critique of U.S. Broadcasting Networks." Pp. 3329–3338 in *Cultural Studies' Critical Methodologies* 4.
- Krugman, Paul. 2003. "Who's Accountable?" *The New York Times*. http://www.bintjbeil.com/articles/2003/en/0610_krugman.html (18. 9. 2006)
- Kull, Steven. 2004. "U.S. Public Beliefs and Attitudes about Iraq August 20, 2004." *Program on International Policy Attitudes*. <http://65.109.167.118/pipa/pdf/aug04/IraqAttitudes%20Aug04%20rpt.pdf> (18. 9. 2006)
- Kull, Steven – Ramsey, Clay – Lewis, Evan. 2002. "Misperceptions, the Media and the Iraq War." Pp. 569–598 in *Political Science Quarterly*, 118.
- Lasswell, Harold Dwight. 1971. *Propaganda Technique in World War I*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lasswell, Harold Dwight – Speier, Hans – Lerner, Daniel. 1979. *Propaganda and Communication in World History*. Honolulu, HI: Published for the East-West Center by the University Press of Hawaii.
- Lippman, Walter. 1925. *The Phantom Public*. London: Macmillan.
- Lowry, Brian. 1998. "Brave New World for Iraq Coverage, Television: There Are Now Three All-News Cable Channels, Creating a Difficult Environment for Network News Operations." Pp. Calendar (F)1 in *Los Angeles Times*, December 19.
- MacArthur, John R. 2003. "The Lies We Bought: The Unchallenged 'Evidence' for War." Pp. 62–63 in *Columbia Journalism Review*, May/June.
- Mann, Jonathan – Rodgers, Walter. 2003, June 3. "A Look at the Failure to Find Any Weapons of Mass Destruction in Iraq." *Insight: CNN*.
- Mann, Michael. 2003. *Incoherent Empire*. New York: Verso.
- Margolis, Howard. 1996. *Dealing with Risk: Why the Public and the Experts Disagree on Environmental Issues*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

- Massing, Michael. 2003. "The Unseen War." Pp. 16–19 in *The New York Review*, May 29.
- McCright, Aaron M. – Dunlap, Riley E. 2000. "Challenging Global Warming as a Social Problem: An Analysis of the Conservative Movement's Counter-Claims." Pp. 4499–4522 in *Social Problems* 47.
- McCright, Aaron M. – Dunlap, Riley E. 2003. "Defeating Kyoto: The Conservative Movement's Impact on U.S. Climate Change Policy." Pp. 348–373 in *Social Problems*, 50.
- Morin, Richard – Wilbank, Dana. 2004. "Most Think Truth Was Stretched to Justify Iraq War." Pp. A01 in *Washington Post*, February 13.
- Perkovich, George. 2003, March/April. "Bush's Nuclear Revolution: A Regime Change in Nonproliferation." *Foreign Affairs*. <http://www.foreignaffairs.org/20030301facomment10334/george-perkovich/bush-s-nuclear-revolution-a-regime-change-in-nonproliferation.html> (18. 9. 2006)
- Pew Research Center. 2004. "A Year after Iraq War Mistrust of America in Europe Ever Higher, Muslim Anger Persists." *The Pew Research Center for the People and the Press*. <http://peoplepress.org/reports/display.php3?ReportID=206> (18. 9. 2006)
- Pilger, John. 2002. "Axis of Evil; John Pilger Exposes the Frightening Agenda in Washington that Is Behind the United States Threat to World Peace." Pp. 19 in *Morning Star*, December 14.
- Shapiro, Michael J. 1992. *Reading the Postmodern Polity: Political Theory as Textual Practice*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Shapiro, Michael J. 1997. *Violent Cartographies: Mapping Cultures of War*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Shaw, D. L. – McCombs, M. E. 1977. *The Agenda-Setting Function of the Press*. St. Paul, MN: West Publishing.
- Smith, James Allen. 1991. *The Idea Brokers: Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite*. New York: Free Press.
- Snow, Robert P. 1983. *Creating Media Culture*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Spector, Malcolm – Kitsuse, John I. 1987. *Constructing Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter.
- Speier, Hans. 1969. *Social Order and the Risks of War: Papers in Political Sociology*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Stone, Diane – Denham, Andrew. 2004. *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*. Manchester, England: Manchester University Press.
- Surette, Ray. 1998. *Media, Crime and Criminal Justice: Images and Realities*. Belmont, CA: West/Wadsworth.
- Tuchman, Gaye. 1978. *Making News*. New York: Free Press.
- Tyndall, Andrew. 2003. "The War on Terrorism." *Journalism.org*. <http://www.journalism.org/node/182> (18. 9. 2006)
- Vogel, Steven. 1998. "Military Trains a Special Corps of Public Relations Troops: 3,500 Journalists a Year Are Schooled at Brand-New Center at Fort Meade." Pp. 6 in *Milwaukee Journal Sentinel*, October 25.
- Wasburn, Philo C. 2002. *The Social Construction of International News: We're Talking about Them, They're Talking about Us*. Westport, CT: Praeger.
- Weiler, M. – Pearce, W. B. 1992. *Reagan and Public Discourse in America*. Tuscaloosa, AL: University of Alabama Press.
- Westfeldt, Wallace – Wicker, Tom. 1998. *Indictment: The News Media and the Criminal Justice System*. Nashville: First Amendment Center.
- Wu, Denis H. 2000. "Systematic Determinants of International News Coverage: A Comparison of 38 Countries." Pp. 110–130 in *Journal of Communication*, 50.
- Wuthnow, Robert (ed.). 1992. *Vocabularies of Public Life: Empirical Essays in Symbolic Structure*. New York: Routledge.
- Yousef, Nancy A. 2004. "U.S. Kills More Iraqis than Rebel Forces Are." Pp. A26 in *The Arizona Republic*, September 25.
- Zhongang, P. – Kosicki, G. 1993. "Framing Analysis: An Approach to News Discourse." Pp. 55–69 in *Political Communication*, 10.